

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ,
O.P.S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VZÁJEMNÁ SPOLUPRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY A RUSKÉ
FEDERACE V KONTEXTU POLITICKÉHO VÝVOJE PO ROCE
1989**

Autor práce: Darina Routová

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Katedra: Katedra společenských věd

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona čís. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Lence Havelkové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Děkuji svému tatínkovi za jeho ochotu, čas a rady poskytnuté při zpracování bakalářské práce.

ABSTRAKT

ROUTOVÁ, D. *Vzájemná spolupráce České republiky a Ruské federace v kontextu politického vývoje po roce 1989 : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. 83 s. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Klíčová slova: bezpečnostní strategie, Česká republika, ekonomická spolupráce, mezinárodní smlouvy, politický vývoj, Ruská federace, vzájemné vztahy ČR a RF.

Po roce 1989 došlo k mnoha mezinárodně-politickým změnám, které měly zásadní vliv na vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací. Práce se zabývá vývojem těchto vztahů, zvláště v oblasti politické, ekonomické či bezpečnostní a zaměřuje se na klíčové otázky, které ovlivnily vzájemné vztahy mezi oběma státy. Bakalářská práce vychází z analýzy historických událostí, které jsou pro pochopení česko-ruských vztahů důležité, srovnává politický vývoj v obou zemích a analyzuje jeho důsledky pro česko-ruskou spolupráci. Cílem práce je zhodnotit vývoj vzájemných vztahů a spolupráce mezi Českou republikou a Ruskou federací v kontextu politických změn, ke kterým došlo po roce 1989, definovat klíčové mezníky politického vývoje a jejich důsledky, zhodnotit současný stav vzájemných vztahů v jednotlivých oblastech, jakož i možný vývoj do budoucnosti.

ABSTRACT

ROUTOVÁ D. *Reciprocal cooperation of the Czech Republic and the Russian Federation on the basis of political development after 1989: Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2012. 83 p.

Supervisor: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Key words: security strategy, Czech Republic, economic cooperation, international contracts, political development, Russian Federation, reciprocal relations between the Czech Republic and the Russian Federation

After 1989, there were many international political changes which had a crucial impact on relations between the Czech Republic and the Russian Federation. This thesis deals with the development of these relations especially from the political, economic or security point of view and it further focuses on the key questions which influenced reciprocal relations between these two countries. This bachelor thesis results from the analysis of historical events which are important for understanding of Czech-Russian relations, it compares political development in both countries and analyses its consequences for Czech-Russian cooperation. The aim of the thesis is to describe and evaluate the development of reciprocal relations and cooperation between the Czech Republic and the Russian Federation on the basis of political changes which occurred after 1989, to define key turning points of political development and their consequences, to evaluate current state of reciprocal relations in particular spheres as well as possible development in the future.

Obsah

Úvod	8
1 Cíl a metodika bakalářské práce	10
2 Vývoj vzájemných vztahů mezi Československou republikou a Ruskem do roku 1989	12
2.1 Počátky vzájemných vztahů	12
2.2 Období mezi dvěma světovými válkami	14
2.3 Druhá světová válka	17
2.4 Vznik a vývoj světové socialistické soustavy.....	18
2.5 Pražské jaro 1968.....	21
2.6 Osmdesátá léta 20. století, rozpad světové socialistické soustavy	22
3 Mezinárodně politické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací po roce 1989	25
3.1 Vznik Ruské federace	25
3.2 Česká východní politika	26
3.3 Rozpad Československa, vznik České republiky	29
3.4 Ochlazení vzájemných vztahů	30
3.5 Vstup České republiky do NATO a EU, normalizace vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací	32
3.6 Současné vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací.....	35
4 Ekonomické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací po roce 1989	39
4.1 Vývoj české ekonomiky po roce 1989.....	39
4.2 Vývoj ekonomiky Ruské federace po roce 1989	42
4.3 Hospodářská a obchodní spolupráce České republiky a Ruské federace	44
4.4 Energetické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací.....	47
5 Bezpečnostní politika České republiky ve vztahu k Ruské federaci.....	52
5.1 Vojenské hrozby – vztahy NATO a Evropské unie s Ruskou federací	52
5.2 Bezpečnostní rizika současného světa	54
5.3 Ruskojazyčný organizovaný zločin v České republice.....	56
6 Současná etapa vzájemných vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací, předpoklad dalšího vývoje.....	59
6.1 Koncepce zahraniční politiky České republiky	59
6.2 Perspektivy ruského trhu pro českou ekonomiku	61

6.3 Energetické zájmy a vliv Ruské federace ve střední Evropě.....	64
6.4 Mezinárodní postavení České republiky a Ruské federace na počátku druhého desetiletí 21. století	66
6.5 Pohled na další možný vývoj vzájemných vztahů	67
Závěr.....	69
Seznam použitých zdrojů	73
Seznam použitých zkratk.....	82

Úvod

Vztahy Rusů a Čechů byly vždy osobité. Lze říci, že do zhroutení rakousko-uherské říše a do vzniku samostatného Československa v roce 1918 žádné oficiální vztahy mezi oběma zeměmi v podstatě neexistovaly, nepočítáme-li styky mezi jednotlivými tvůrčími osobnostmi, vědci či badateli. Skutečné vztahy mezi oběma státy mohly vzniknout až po roce 1918, přičemž jejich vývoj nebyl z důvodů, které budou v bakalářské práci dále rozvedeny, nikdy jednoduchý.

V meziválečném období mohlo být Československo svou stabilitou, stejně jako vysokou úrovní průmyslového rozvoje, příkladem pro další evropské státy. Vztahy Československa se sovětským Ruskem nebyly v tomto období nějak přátelské. Československo bylo ve třicátých letech minulého století dokonce mezi posledními státy, které uznaly sovětské Rusko de iure. Příznivý vývoj v daném období byl zastaven šířící se hrozbou vycházející z hitlerovského Německa. Pomoc, kterou v té době nabízela Moskva, byla odmítnuta prezidentem Benešem.

V období 2. světové války byl oboustranný zájem o uzavření smlouvy o vzájemné pomoci v poválečném období. Daná dohoda byla podepsána v prosinci roku 1943 po Teheránské konferenci. Spojenecká smlouva, která byla podepsána v Moskvě, rozhodla o poválečné orientaci Československé republiky.

Po skončení 2. světové války se vztahy mezi Československem a Sovětským svazem rozvíjely bez problémů. Zvláště od února 1948 až do poloviny šedesátých let. Tento vývoj byl ukončen Pražským jarem v roce 1968, kdy došlo v Československu k politickému uvolnění. V důsledku vývoje v našem státě následoval 21. srpen 1968 a invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa, která pokračovala „dočasným pobytem“ sovětských vojsk na našem území. Tento pobyt byl ukončen 26. února roku 1990 Dohodou o odsunu sovětských vojsk z Československa a odchodem posledního okupačního vojáka koncem června roku 1991.

V letech 1988 až 1989 zachvátilo země východní Evropy velké reformní hnutí, které vedlo k rozpadu světové socialistické soustavy. Následoval rozpad Svazu sovětských socialistických republik. V letech 1990 až 1991 začaly vyhlášovat jednotlivé svazové republiky svoji nezávislost a 21. prosince 1991 podepsaly v Alma-Atě nejvyšší představitelé jedenácti bývalých svazových republik dokument, který stvrdil zánik SSSR. Nástupnickým státem se stala Ruská federace.

Po roce 1989 došlo k mnoha mezinárodně-politickým změnám. Došlo i k mnoha vnitropolitickým, společenským a dalším změnám v České republice i Ruské federaci, které měly zásadní vliv na vztahy mezi oběma zeměmi.

Ruská federace se stala po rozpadu Sovětského svazu jeho následnickým státem. Převzala jeho místo v Radě bezpečnosti OSN a je vůdčím členem Společenství nezávislých států. Ruské hospodářství se po krizi v devadesátých letech zařadilo mezi první desítku světových ekonomik. Má největší zásoby přírodních zdrojů nerostných surovin, ropy, zemního plynu, dřeva, pitné vody. I po rozpadu zůstalo Rusko rozlohou největší zemí světa. Zahrnuje značnou část východní Evropy a téměř celou severní Asii. A počtem obyvatel je devátou nejlidnatější zemí světa. Proto je v současné době považováno za supervelmoc.

Česká republika se po rozpadu sovětského bloku potýkala, kromě jiných problémů, především s problémem národnostním, který vedl až k rozpadu Československého státu. K 1. lednu 1993 vznikla Česká republika, jako subjekt mezinárodního práva. Zapojila se do západoevropských struktur. 12. března roku 1999 byla přijata do Severoatlantického paktu a 1. května 2004 vstoupila do Evropské unie. Roku 2004 přistoupila k Shengenským dohodám, na jejichž základě se 21. prosince roku 2007 stala součástí Shengenského prostoru.

Jak hluboce se promítly změny, ke kterým došlo na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století v Evropě a ve světě do vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací, a jak se v kontextu politického vývoje po roce 1989 vyvíjela vzájemná spolupráce obou zemí, se zabývá tato bakalářská práce.

Téma vzájemných vztahů a spolupráce mezi Českou republikou a Ruskou federací je standardně popisováno v různých zdrojích a dílech, které jsou dostupné v pravidelně vycházejících publikacích, denním tisku, či na internetových stránkách.

Pro podrobnější přehled jsou v práci použity díla různých autorů např. od Alexandra Lebeděva, Alexandra Orta, Michala Reimana, Vladimíra Potápka či Roberta Sernice.

Vzhledem k obsáhlosti a šíři hledisek vzájemných vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací, jejichž analýza by přesáhla rozsah bakalářské práce, je položen důraz na vzájemné kontakty v oblasti politické, ekonomické a bezpečnostní. Práce je přitom zaměřena na klíčové otázky, které zásadně ovlivňovaly vzájemné vztahy mezi oběma zeměmi od roku 1989 do současnosti. Zároveň se zamýšlí nad perspektivami vývoje vzájemných vztahů pro česko-ruskou spolupráci do budoucnosti.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Konec 20. století byl poznamenán světodějnou událostí - zánikem Sovětského svazu. Jeho vznik a vývoj velmi ovlivnily moderní dějiny světa a zcela zásadně historii Československé republiky od jejího vzniku, až do rozpadu světové socialistické soustavy.

Po roce 1989 došlo k mnoha mezinárodně-politickým změnám, které měly zásadní vliv na vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací. Bakalářská práce se zabývá vývojem těchto vztahů, zvláště v oblasti politické, ekonomické a bezpečnostní. Zaměřuje se na klíčové otázky, které ovlivnily vzájemné vztahy mezi oběma státy. Práce vychází z analýzy historických událostí, které jsou pro pochopení česko-ruských vztahů důležité. Pomocí komparativní metody srovnává politický vývoj v obou zemích a analyzuje jeho důsledky pro česko-ruskou spolupráci.

Záměrem práce je zhodnocení vývoje vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací, od rozpadu východního bloku do současnosti. Tyto vztahy byly z historického pohledu vždy spíše vypjaté, jedinečné a zároveň svérázné. Jedná se o vztahy malé země ve středu Evropy a světové velmoci, která vždy měla a má hegemonní ambice a zájmy.

Hlavním cílem bakalářské práce je zhodnotit vývoj vzájemných vztahů a spolupráce mezi Českou republikou a Ruskou federací v kontextu politických změn, ke kterým došlo po roce 1989, definovat klíčové mezníky politického vývoje a jejich důsledky a zhodnotit současný stav vzájemných vztahů v jednotlivých oblastech, jakož i jejich možný vývoj do budoucnosti.

Po rozpadu Sovětského svazu a Československa, byly Praha i Moskva postaveny před řadu úkolů, které přesahovaly horizont jejich tehdejší vzájemné relace. Zatímco pro Rusko se prioritou zahraniční politiky stala snaha o obhájení velmocenského statutu SSSR, Česká republika viděla jako vnitropolitickou i zahraničně-politickou prioritu, co nejrychleji dokončit ekonomické a politické reformy a následně se co nejúplněji integrovat do euroatlantického prostoru. Vzájemné vztahy se tak od počátku dostaly mimo oblast priorit zahraniční politiky obou států. Bakalářská práce analyzuje, k jakým změnám došlo ve vzájemných vztazích a jak se změnila spolupráce obou zemí od počátku devadesátých let minulého století do současnosti.

Reminiscenci česko-ruských vztahů do roku 1989 se věnuje úvodní část bakalářské práce, která je zpracována na základě faktograficko-analytické metody. Tento pohled zpět je důležitý pro správné pochopení současných vztahů mezi oběma

zeměmi. Následující kapitola ukazuje úroveň politických vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací, s cílem zhodnotit rozvoj těchto vztahů po roce 1989, najít shodné styčné body obou zemí, ve kterých existují společné zájmy a naopak ukázat zásadní rozpory v zahraničně politických cílech České republiky a Ruské federace.

Na vzájemné vztahy v ekonomické oblasti a na vývoj zahraničního obchodu je zaměřena další část bakalářské práce. V těchto vztazích se projevuje mnohem více pragmatický přístup při řešení problémů vzájemné spolupráce, než v oblasti politické. Provést analýzu ekonomických vztahů je cílem této části práce.

Otázkám bezpečnosti je v nynější době všeobecně věnovaná značná pozornost, neboť se v posledních letech zásadně změnila bezpečnostní rizika současného světa. Do popředí se dostaly hrozby v podobě extremismu, organizovaného zločinu, živelních pohrom a havárií, bezpečnosti informačních systémů a průmyslové bezpečnosti. Velkým problémem v české současnosti je zejména ruskojazyčný organizovaný zločin. Ruské zločinecké gangy a mafie působily v rámci Ruské federace již za existence Sovětského svazu. V souvislosti s jeho rozpadem a osamostatněním Ruské federace expandoval i na území dalších států, zejména na území států bývalého východního bloku, včetně České republiky. Tímto, ale i dalšími bezpečnostními riziky se zabývá pátá kapitola bakalářské práce, která bude zpracována rovněž pomocí faktograficko-analytické metody.

Závěrečná kapitola si klade za cíl provést analýzu současných vzájemných vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací a pokusit se o možný výhled v rozvoji těchto vztahů do budoucnosti. Mimo jiné si klade otázku, zda vůbec v současném globalizovaném světě lze ještě řešit vztahy mezi jednotlivými státy a tedy jestli je vůbec ještě možná předvídatelnost těchto vztahů.

2 Vývoj vzájemných vztahů mezi Československou republikou a Ruskem do roku 1989

Na prahu první světové války měl za sebou český národ několik desetiletí nebývalého duchovního a sociálního vzestupu doprovázeného prudkým hospodářským rozmachem. Disponoval všemi atributy moderního národa, kromě jediného, totiž vlastního státu. Vznik Československa umožnilo až mocenské vakuum, které nastalo na sklonku války ve střední Evropě porážkou a rozvratem nejen Rakouska-Uherska, ale i Německa a revolucí otřesené ruské říše. Jeho hladký zrod a úspěšné první kroky velmi usnadnilo, že tento stát byl zásluhou představitelů zahraničního odboje Tomáše Garrigue Masaryka, Milana Rastislava Štefánika a Eduarda Beneše uznán vítěznými velmocemi již před svým vznikem, což je v moderních dějinách nevídaný jev. Klíčem k tomuto uznání byl především historický zápas zahraničního československého vojska - legií za první světové války.

Ještě dříve, než vůbec československý stát vznikl, museli českoslovenští představitelé vztah k Rusku, právě kvůli československým legiím, intenzivně řešit. Je třeba si uvědomit, že všechny styky, které kdy mezi demokratickými představiteli československého státu s Ruskem existovaly, byly vedeny s bolševiky, radikálním křídlem ruské sociální demokracie, ze kterého vznikla komunistická strana. Žádné jiné Rusko, než bolševické, českoslovenští diplomaté nezažili a právě proto byl vztah k Sovětskému svazu od samého počátku velmi složitý.

Po vzniku samostatného státu byl základním pilířem jeho zahraniční politiky přátelský vztah k velkým západním demokraciím, především k Francii a Velké Británii. Své významné místo však mělo v československé zahraniční politice i utváření vztahů s Ruskem.

Smyslem této kapitoly je ukázat složitou cestu tohoto vývoje vzájemných vztahů mezi Československem a Ruskem od jejich počátků až do roku 1989.

2.1 Počátky vzájemných vztahů

Počátky vzájemných vztahů mezi Československou republikou a Ruskem je třeba hledat za změnami, ke kterým došlo na počátku 20. století a které vedly k rozpadu

rakousko-uherské říše a následně ke vzniku samostatného státu. Impulsem, který vedl ke vzniku Československa, byla mezinárodně politická situace, jejímž vyústěním byl začátek 1. světové války.

Válka, na jejímž začátku byl sarajevský atentát a na jejímž konci z mapy Evropy zmizely tři monarchie a Evropa ztratila svůj světový primát, vznikla jako důsledek nepřekonatelných rozporů mezi světovými mocnostmi v zápase o sféry vlivu, kolonie, zdroje surovin, odbytiště a trhy. Probíhala od roku 1914 do roku 1918, kdy proti sobě stály dva spojenecké bloky imperialistických velmocí. Na jedné straně Německo a Rakousko-Uhersko, ke kterým se připojila Itálie (Trojspolek) a na straně druhé Británie, Francie a Rusko (Dohoda).¹

Smyslem bakalářské práce není zabývat se průběhem války, ale jejím výsledkem a důsledky. Po dlouhodobých bojích se v roce 1917 začaly v bojujících zemích objevovat příznaky vyčerpanosti. V Rusku se vytvořila revoluční situace, která vedla k pádu nenáviděného carismu. Revoluce v Rusku zaktivizovala i národně-osvobozenecký boj Čechů a Slováků.

První světová válka, která skončila v listopadu 1918 vítězstvím států Dohody, vedla ke konci německého, rakousko-uherského císařství a carského Ruska. Vznikly nové státy ve střední a východní Evropě.

V souvislosti s koncem 1. světové války je třeba připomenout československé legie v Rusku. Legie vznikaly z českých a slovenských vojáků bojujících v řadách rakousko-uherské armády, kteří dezertovali nebo padli do ruského zajetí. Hlásili se do nich také tamní obyvatelé československého původu.

V bitvě u Zborova (2. července 1917) byly legie ještě součástí ruské armády. Po říjnové revoluci nově vzniklá bolševická vláda uzavřela příměří s Ústředními mocnostmi a začala jednat o míru. Poté, co Rusko ukončilo válku, staly se legie problémem. Měly začít s odzbrojováním, neboť jejich poslání ztratilo význam. Legie začaly vystupovat proti bolševickému režimu, a proto se ruská vláda pokusila o jejich rychlé odsunutí ze svého území.²

V květnu 1918 začaly československé legie obsazovat ruská města, v červnu dobyly například město Omsk, byl dobyt přístav Vladivostok a v červenci měly pod

¹*První světová válka* [online]. 2004 [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.militaria.cz/cz/clanky/valky-a-valecnici/prvni-svetova-valka.html>>.

²MINAŘÍK, P. *Československý zahraniční vojenský odboj v letech 1914-18* [online]. 2003. [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://armáda.vojenství.cz/predvalecna/studie/1.htm>>.

kontrolou obrovský úsek sibiřské magistrály, čímž byl značně narušen provoz na této železniční trati. Vítězné tažení československých legií pokračovalo na Sibiři až do ledna 1919, kdy byla dobytá část Sibiře předána protibolševickým silám (bělogvardějcům). Legie se soustředily na ochranu magistrály a v říjnu 1919 se začaly přemísťovat do Vladivostoku. Všechny legie byly do Vladivostoku dopraveny v březnu 1920. V září téhož roku začala jejich dlouhá pouť do Československa.³

Značných úspěchů československých legií v Rusku a na Sibiři využila Československá národní rada k diplomatickému nátlaku na představitele Dohody ve prospěch uznání nároků Čechů a Slováků na samostatný stát.

V důsledku vyhlášení 1. světové války byly odsunuty do pozadí národnostní otázky v Rakousku-Uhersku. Na jejím počátku nikdo neuvažoval o vzniku samostatného státu. Konec války však sebou přinesl i konec mnohonárodnostní rakousko-uherské monarchie. Na podzim roku 1918 se politická mapa střední Evropy dramaticky změnila. Vznikly nové státní útvary. Mezi nimi i Československá republika. 28. října 1918 byl v Praze proklamován československý stát a 30. října vznikla Martinská deklarace, na jejímž základě se Slovensko připojilo k českým zemím.⁴

2.2 Období mezi dvěma světovými válkami

Vztahy mezi oběma zeměmi se rodily v bojích. Československo ještě ani nevzniklo a už se jeho legionářské jednotky ocitly v květnu 1918 ve válce s nově se rodícím sovětským Ruskem. Jestliže proti sobě první dva roky oba státy stály se zbraní v ruce, nepodařilo se vztahy normalizovat na přátelskou úroveň ani v ranných dvacátých letech. Prahu k zaujetí nepřátelského postoje vůči Moskvě nutilo několik důvodů. První byl fakt, že hlavní československý spojenec, Francie, zaujímal zpočátku vůči zemi Sovětů velmi nepřátelský postoj. Druhým důvodem byl odpor klíčových jihovýchodních partnerů Rumunska a Jugoslávie k normalizaci vztahů s Moskvou. Třetím důvodem byla skutečnost, že SSSR se celá dvacátá léta vyslovoval proti versailleskému systému, na kterém byla založena existence československého státu.

K určité normalizaci vztahů došlo po podepsání Smlouvy o obchodních vztazích mezi Moskvou a Prahou v červnu 1922. Jejím obsahem nebyly jen

³PAVLICA, T. *Československé legie* [online]. 2002. [cit. 2011-12-25]. Dostupný z WWW: <http://www.svedomi.cz/on/on_pat_legie.htm>.

⁴KLIMEK, A. *Říjen 1918 : vznik Československa*. Praha, 1998, s. 279.

hospodářské otázky. Hovořilo se v ní i o vzájemné neutralitě. Československá strana uznala sovětskou vládu za jedinou reprezentantku Ruska. Obě strany se rovněž zavázaly přerušit oficiální kontakt s těmi organizacemi, které útočí na vládu druhého státu. Uznání SSSR de iure však československá strana nepotvrdila. Podpis obchodní smlouvy uzavírá období 1918 až 1922, které se vyznačovalo jen pozvolna opadajícím nepřátelstvím. Následující období, trvající od roku 1922 do začátku třicátých let, nepředstavovalo ve vztazích k SSSR zásadní obrat. Na začátku třicátých let tak Československo zůstalo jedním z posledních evropských států, který se Sovětským svazem nenavázal diplomatické styky.⁵

Začátkem třicátých let se změnila atmosféra v evropských vztazích. Německo se vydalo cestou bourání versailleského mírového systému, což Československo nutilo zabývat se otázkou, jak v nové době zajistit nezávislost a územní celistvost země. Jestliže dohoda s Německem byla vyloučená a zlepšení vztahů s Polskem se ukázalo bez zásadních ústupků nemožné, zbýval z reálných možností již jen Sovětský svaz.⁶

Na začátku třicátých let došlo ke sblížení mezi SSSR a Francií. Československo přijímalo oteplování vztahů mezi Moskvou a Paříží s uspokojením. Jakékoli spojení či participace ČSR na smlouvách mezi Francií a SSSR byly podmíněny jeho uznáním, což při současné snaze udržet dobré vztahy s Rumunskem a Jugoslávií nebyl snadný úkol. V organizačním statusu Malé Dohody (Československo, Rumunsko, Jugoslávie) z února 1933 se všichni tři signatáři zavázaly k povinnosti konzultovat a přijímat jednomyslná rozhodnutí v důležitých zahraničně politických záležitostech.⁷

Mezinárodní vývoj šel neúprosně dál. Německo stále více porušovalo versailleský systém, čímž nutilo Československo k hledání cesty, jak by mohla celá Malá Dohoda uzнат Moskvu. V polovině roku 1934 se podařilo přimět své partnery ke společnému uznání SSSR. V prosinci 1934 podepsaly dohodu Francie a SSSR o jejich společném postupu proti Německu. Dne 16. května 1935 uzavřelo Československo spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem, kde se oba státy zavázaly, že si v případě napadení poskytnou vzájemnou pomoc. Smlouva však mohla vstoupit v platnost jen při pomoci oběti útoku i ze strany Francie.

⁵ MORAVCOVÁ, D., BĚLINA, P. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*. Praha, 1998, s. 98.

⁶ MORAVCOVÁ, D., BĚLINA, P. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*. Praha, 1998, s. 129.

⁷ *Malá dohoda* [online]. 2011. [cit. 2011-12-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.dohoda.info/mala-dohoda>>.

Jestliže bylo ukázáno, že až do konce dvacátých let lze označit vzájemné vztahy mezi ČSR a SSSR jako velmi chladné, znamenala následující epocha zásadní změnu. Ve třicátých letech se bývalí nepřátelé stali spojenci. Tuto proměnu způsobily změny v evropské politice. Československo vnímalo tyto změny, jako ohrožení své bezpečnosti, a proto začalo usilovat o posílení svého spojeneckého systému. Cestou k tomu měla být i spolupráce se Sovětským svazem. Podpis smlouvy s ním znamenal pro ČSR ve svém důsledku významné posílení její pozice. Na straně republiky teď již v případě ozbrojeného konfliktu nebyla z velmocí jen Francie, ale i Sovětský svaz.⁸

Od roku 1933, kdy se chopili v Německu moci nacisté, bylo Československo ve vážném nebezpečí stran německé expanze, která měla své motivy politické, ideologické a strategické. Tomuto nebezpečí se Československo snažilo čelit jak budováním silné armády a pohraničních opevnění, tak i posilováním spojeneckých svazků se západními velmocemi a nově i se Sovětským svazem. Poté, co Československo uzavřelo pakt o vzájemné pomoci se Sovětským svazem, začalo být v německém tisku napadáno jako bolševické centrum ve střední Evropě. Neustávaly ani německé útoky na Československo jako stát, který pošlapává práva svých menšin. Docházelo k neustálému stupňování sudetoněmeckých požadavků.⁹

Situace se začala prudce zhoršovat v září, roku 1938. 15. září se sešel Hitler s britským ministerským předsedou, kdy Hitler žádal připojení českého pohraničí Německu. Chamberlain neměl námitek. 19. září vyzvaly vlády Anglie a Francie československou vládu, aby odstoupila pohraniční oblasti s více než 50 % německého obyvatelstva. 21. září vystoupil na obranu Československa ve Společnosti národů sovětský ministr zahraničí, který podrobil nátlak na ČSR velké kritice. 23. září vyhlásila československá vláda všeobecnou mobilizaci. 29. září došlo ke schůzce představitelů Německa, Itálie, Velké Británie a Francie v Mnichově, na které byly schváleny německé požadavky. Dne 30. září československá vláda přijala mnichovský diktát.¹⁰

V důsledku této dohody přišlo Československo o svá historická pohraniční území. Docházelo k pronásledování německých antifašistů a Židů a k vyhánění Čechů. Československo dále přišlo o soustavu pohraničních opevnění, kterou začalo budovat v roce 1936.

⁸ MORAVCOVÁ, D., BĚLINA, P. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*. Praha, 1998, s. 132.

⁹ SLÁDEK, M. *Němci v Čechách*. Praha, 2002, s. 69-84.

¹⁰ *Mnichovská dohoda* [online]. 2012. [cit. 2012-01-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.druhasvetovavalka.nazory.cz/mnichov.htm>>.

2.3 Druhá světová válka

Druhá světová válka byla globálním vojenským konfliktem, jehož se zúčastnila většina států světa a jenž se stal největším a nejvíce zničujícím válečným střetnutím v dějinách lidstva. Není však smyslem této práce zabývat se blíže jeho průběhem. Cílem pouze je ukázat zapojení československých občanů do války v bojích na východní frontě, tedy dotknout se vzájemných vztahů Československa a Sovětského svazu v tomto období.

Po obsazení Československa hitlerovským Německem v březnu 1939 opustily stovky vlastenců svoji zemi, aby se za jejími hranicemi zapojily do boje proti okupantům. Jedna z jejich cest vedla přes Polsko, kde až po jeho napadení Německem získaly oficiální statut vojenské jednotky nazvané Český a Slovenský legion. Ruská armáda při okupaci východního Polska zajala větší část příslušníků regionu a dopravila je na sovětské území. České legionáře čekalo následně téměř tříleté období nejistoty v sovětských internačních táborech.

Teprve po napadení Sovětského svazu, 22. června 1941 nacistickým Německem, schválila sovětská vláda vznik československého zahraničního vojska na jejím území. Počátkem roku 1942 se v uralském městě Buzuluk začala formovat jednotka, která se stala základem nové československé armády. V polovině července 1942 byl zformován 1. československý samostatný polní prapor. Dne 30. ledna 1943 se v počtu 974 vojáků přesunul na frontu do prostoru Charkova a 8. března prošel bojovým křestem u Sokolova. Po této bitvě se prapor přesunul do Novochooperska. Zde po doplnění vznikla 1. československá samostatná brigáda, která měla již přes 3500 příslušníků. Začátkem října byla brigáda nasazena do bitvy o Kyjev.¹¹

Další střety s německým protivníkem absolvovala na ukrajinském území v rámci závěrečných bojů o Dněpr, u Bílé Cerkve a Žaškova. Počátkem roku 1944 pomáhala zajišťovat obkličovací kruh kolem jedenácti německých divizí v prostoru Korsuně Ševčenského. Po osvobození Volyně byla brigáda stažena do zázemí a po doplnění z řad volyňských Čechů rozšířena na 1. československý armádní sbor v SSSR. V říjnu 1944 českoslovenští vojáci vstoupili na území Československa v rámci

¹¹ KLUSÁKOVÁ – SVOBODOVÁ, Z. *Ludvík Svoboda – životopis podrobněji* [online]. 2006. [cit. 2012-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://ludviksvoboda.cz/index.php?page=zivotopis2.htm>>.

Karpatsko-dukelské operace. Důležitou roli sbor sehrál v Ostravsko-opavské operaci. Dne 10. května 1945 dorazily jeho první jednotky do Prahy¹².

Osvobození Československa nebylo jen záležitostí vojenských operací, ale i předmětem politických zájmů velmocí. Projevily se výsledky jaltské konference, na které byly dohodnuty sféry vlivu po skončení války. To se projevilo například tím, že suverénní postup americké armády při osvobozování jihozápadních a západních Čech byl zastaven na čáře Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice, aby mohl být zbytek Čech osvobozen Rudou armádou¹³.

Hlavní myšlenkou druhé světové války se stal boj dvou systémů, kapitalismu a socialismu. Hlavní částí pak vlastenecká válka SSSR proti Německu. Rozpínavost Sovětského svazu byla stále větší, až se stala hrozbou pro celou Evropu. Ještě za války si SSSR přivlastnil část Finska, Estonsko, Lotyšsko, Litvu, část Rumunska, Československa, Polska a východního Pruska. K důsledkům druhé světové války patří vytvoření dvou bloků. Západního, který se zformoval v NATO a východního, který na sebe vzal podobu Varšavské smlouvy, tvořené Sovětským svazem a jeho satelity. Vztahy mezi těmito bloky byly značně napjaté a brzy přerostly do „studené války“.

2.4 Vznik a vývoj světové socialistické soustavy

Dne 5. dubna 1945 vyhlásila československá vláda v Košicích svůj program. Jeho hlavními body byly pomoc sovětské armádě při osvobozování Československa, budování armády podle vzoru Rudé armády, spojení se Sovětským svazem jako základ zahraniční politiky.

Rudá armáda osvobodila střední a východní Evropu. Díky tomuto, v mnoha ohledech Pyrrhovu vítězství, získal SSSR ohromnou výhodu a komunisté byli v určitém okamžiku vnímáni jako zachránci lidstva před německým nacismem. Nadšení však rychle vystřídalo zklamání, neboť Sovětský svaz si osvobozené země podrobil a udělal z nich pouze formálně nezávislé satelity s komunistickým zřízením. Díky válce se podařilo rozšířit socialismus do východní a střední Evropy, Asie i na západní polokouli

¹² *1. čs. samostatný polní prapor později 1. čs. armádní sbor* [online]. 2007. [cit. 2012-01-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.panzernet.net/php/index.php?topic=1615.0>>.

¹³ HANŽAL, J. *Závěry jaltské konference tří mocností (11. 2. 1945)* [online]. 2009. [cit. 2012-01-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-zavery-jaltské-konference-tri-mocnosti-11-2-1945-630/>>.

(Kuba). V těchto zemích vznikly komunistické strany, spolupracující se SSSR a oficiálně usilující o nastolení komunismu.

Od počátku roku 1947 se zhoršovala mezinárodní situace, začala studená válka. V červnu byl představen program obnovy a rozvoje Evropy po druhé světové válce, založený na podpoře ze strany USA. Tzv. Marshallův plán si kladl za cíl posílit válkou oslabené pozice kapitalismu v západní Evropě a zabránit Sovětskému svazu vytvořit socialistickou soustavu.

Ránou poválečné ekonomice Československa bylo odmítnutí tohoto plánu. Moskvě šlo spíše o to ještě více zhoršit již tak nedobrou situaci v zásobování potravinami. Většina západní Evropy, včetně Československa, měla o Marshallův plán značný zájem. Proto československá vláda přijala 7. července 1947 pozvání k účasti na pařížské přípravné konferenci k přijetí plánu. O dva dny později však byla povolána státní delegace do Moskvy, kde jí Stalin předložil ultimatum, že pokud Československo neodvolá svůj souhlas, bude to mít vážné důsledky na vztahy mezi oběma zeměmi. O den později vláda svůj souhlas s účastí na konferenci zrušila. Odmítnutím Marshallova plánu přijalo Československo diktát z Moskvy a de facto se zařadilo mezi sovětské satelity. Výrok Jana Masaryka: „Do Moskvy jsem jel jako československý ministr a vrátil jsem se jako Stalinův pacholek“, plně dokresluje tehdejší situaci.¹⁴

Za využití všech nástrojů, které jim nabízela dosud platná demokratická ústava, se komunisté dostali 25. února 1948 k moci a mohli se vydat na cestu k socialismu. Po mezinárodní izolaci Československa ze strany západu v důsledku odmítnutí účasti na Marshallově plánu, byly historické změny po únoru 1948 dalším logickým pokračováním vývoje¹⁵.

Únorem 1948, kdy moc přešla do rukou úzké skupiny funkcionářů komunistické strany, která se opírala o armádu, bezpečnost a milice, došlo k začlenění našeho státu do sovětského bloku. Hospodářství bylo řízeno ústředním plánem z jednoho centra. Došlo k přestavbě průmyslu. Důraz byl položen na těžké strojírenství a zbrojní výrobu. Obchod byl orientován na SSSR. Československo se dostalo pod silný vliv Sovětského svazu. Všude začal být uplatňován sovětský vzor. To mělo zhoubný vliv na náš průmysl a zemědělství.

¹⁴ TŮMA, O. *Československo a Marshallův plán* [online]. 2007. [cit. 2012-01-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/205/ceskoslovensko-a-marshalluv-plan>>.

¹⁵ ORT, A. *Česká zahraniční politika*. Plzeň, 2005, s. 159.

Únorem 1948 v Československu byl dotvořen sovětský blok. Západní demokratické země reagovaly na tuto situaci tím, že začaly kolem SSSR budovat systém obranných paktů. Dne 4. dubna 1949 byl za podpory Spojených států vytvořen Severoatlantický pakt.

V lednu 1949 byla vytvořena Rada vzájemné hospodářské pomoci, jako ekonomická organizace zemí socialistické soustavy. Zakládajícími členy byly Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, SSSR. V roce 1950 se připojila NDR, později další státy. Do roku 1956 se její činnost omezovala na výměnu přebytků a organizování hospodářské pomoci. Teprve poté byl položen důraz na větší integraci v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci. RVHP, mimo jiné díky direktivnímu plánování na národních úrovních, nevytvořila efektivní ekonomický mechanismus, který by fungoval v nadnárodním měřítku. Po revolucích v zemích sovětského bloku v roce 1989, se RVHP začala rozpadat a koncem roku 1990 ukončila za československého předsednictví svoji činnost.¹⁶

Na začátku padesátých let stále ještě existovaly úvahy o sjednocení Evropy. Úvahy směřovaly i k vytvoření většího společného trhu v Evropě, který by umožnil rychlejší a větší rozvoj evropské ekonomiky. Proto sovětská diplomacie učinila kroky, které potvrzovaly novou společnou hranici mezi NDR a Polskem na Odře a Nise. Pomohla k tomu i československá vláda, která s prozatímní vládou NDR přijala v červnu 1950 prohlášení, zdůrazňující mírové zaměření zahraniční politiky NDR a přátelské svazky a ochotu ke spolupráci obou zemí podílet se společně se Sovětským svazem na úsilí o zajištění míru v Evropě¹⁷.

Dne 14. května 1955 vznikl vojenský pakt evropských socialistických zemí, Varšavská smlouva. Formálně byl reakcí na zřízení Západoevropské unie a Pařížské dohody, umožňující vstup SRN do NATO. Ve skutečnosti si SSSR spíše zajišťoval kontrolu nad východním blokem pro případ možného uvolnění mezi západem a východem. Smlouva byla uzavřena na 20 let s automatickým prodloužením o 10 let pro státy, které ji rok před uplynutím nevypoví. Po rozpadu sovětského impéria a zániku NDR byla na konferenci hlav šesti zbývajících zemí v Moskvě 31. března 1991 k 1. červnu rozpuštěna.

¹⁶ TOMEK, P. *Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)* [online]. 2012. [cit. 2012-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/rvhp.php>>.

¹⁷ ORT, A. *Česká zahraniční politika*. Plzeň, 2005, s. 168.

2.5 Pražské jaro 1968

Dramatické vnitropolitické události na podzim 1967, které vyvrcholily začátkem roku 1968 rozdělením funkce prvního tajemníka KSČ, jímž se stal Alexandr Dubček, namísto Antonína Novotného, který nadále zůstal prezidentem republiky, posunuly ČSSR do popředí pozornosti evropské i světové veřejnosti. Byl to start k demokratizačním změnám, které jsou označovány za „Pražské jaro 1968“.

Změny ve vedení strany, které nebyly předem konzultovány s Moskvou, nenarazily u sovětského vedení na odpor. S obavami byl však sledován proces demokratizace a ještě větší znepokojení vyvolaly přípravy „Akčního programu“. Vláda si byla od počátku vědoma nespokojenosti vlád spojenců, které s nesouhlasem sledovaly kroky vedoucí k „socialismu s lidskou tváří“, neboť si uvědomovaly, že demokratizační proces v ČSSR by se mohl stát nevhodným příkladem pro obyvatele jejich zemí.

Vedení KSČ bylo proto pozváno počátkem července do Varšavy na schůzku se stranickými představiteli SSSR, NDR, Polska, Maďarska a Bulharska. Pozvání bylo z československé strany odmítnuto. Ostře formulovaný kritický dopis zasláný z Varšavy do Prahy však ukázal, že pět jmenovaných států se nehodlá svého postoje vzdát. Další formou nátlaku se ukázaly manévry vojsk Varšavské smlouvy, které již od jara probíhaly na území ČSSR. Vedení KSSS trvalo na své kritice situace v Československu a prosadilo schůzku s vedením KSČ v Čierné nad Tisou, která skončila zdánlivým kompromisem, který byl potvrzen i na schůzce stranických delegací Bulharska, Československa, Maďarska, Polska a SSSR na nejvyšší úrovni 3. srpna v Bratislavě. Zde schválený dokument, jak se brzy ukázalo, rozdílně chápaný jednotlivými účastníky, „Závazek společné obrany výtěžků socialismu v socialistických zemích“, sehrál úlohu ideologického odůvodnění zásahu proti Československu.¹⁸

Invaze vojsk států Varšavské smlouvy do Československa 21. srpna 1968 byla šokem pro celý svět (pouze USA byly předem informovány). Vojenská intervence, která rozhodnutím vedení KSČ nenarazila na ozbrojený odpor, se jen velmi těžko vyrovnávala s pasivním odporem obyvatel a dostávala se do velmi složitých situací. Zcela ztroskotala politická dimenze operace.

¹⁸ NOVÁK, M. *Před 40 lety uspíšila invazi schůzka v Čierne nad Tisou* [online]. 2008. [cit. 2012-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=612164>>.

Ve dnech 23. - 26. srpna následovala moskevská jednání, k nimž byli postupně dopraveni i internovaní představitelé KSČ a vlády. Ta probíhala za hrubého nátlaku sovětské strany. Pod hrozbami nejrůznějších represálií přistoupila nakonec československá delegace 26. srpna v Moskvě na protokol, který sice sliboval ústupky, ale ve skutečnosti otvíral dveře k postupnému obnovení starých pořádků v Československu. Tím byla uzavřena jedna z nejtragičtějších kapitol moderních československých dějin.¹⁹

Jmenováním Gustava Husáka do čela komunistické strany se potichu a pomalu začaly podnikat kroky, jež měly otevřít cestu k takzvané „normalizaci“, tedy k návratu k podmínkám před Pražským jarem. Došlo rovněž k právnímu posvěcení pobytu okupačních vojsk v ČSSR na základě „Smlouvy o dočasném rozmístění spojeneckých vojsk v Československu“. Husákovy vedení zrušilo veškeré reformy provedené v šedesátých letech, „očistilo“ stranu od jejích liberálních členů, a propustilo z vedoucích funkcí profesionální a intelektuální elity, které podporovaly reformy Pražského jara, nebo neprojevíly souhlas s „normalizací“. Byla zavedena tvrdá cenzura a kádrování.

Na podzim 1968 došlo k jedinému výdobytku „Pražského jara“, federalizaci státu. Vznikla Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika, které spolu vytvářely federativní Československo. Rok 1969 byl prvním rokem federativního státu. Jeho zahraniční politika byla ještě více než dosud, podřízena záměrům zahraniční politiky Sovětského svazu. Na vývoj v ČSSR dohlížel v Praze náměstek sovětského ministra zahraničních věcí a v řadě dalších československých úřadů byli sověšští poradci.²⁰

2.6 Osmdesátá léta 20. století, rozpad světové socialistické soustavy

Navzdory očekávání některých politiků okupační vojska z Československa neodešla. Do konce roku 1968 odešly jednotky všech menších států, ale sovětská armáda zůstala a nejrůznějším způsobem se vměšovala do vnitřních záležitostí Československé socialistické republiky. Málokdo tehdy tušil, že zde vojska budou dočasně pobývat dalších třidvacet let. Porevoluční vývoj a přítomnost okupačních

¹⁹ *Moskevská jednání v srpnu 1968* [online]. 2012. [cit. 2012-01-27]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/mosk_jedn68.php>.

²⁰ ORT, A. *Česká zahraniční politika*. Plzeň, 2005, s. 201-203 a 208.

vojsk se neobešly bez protestních akcí. Situace vyvrcholila odstoupením A. Dubčeka z funkce vedoucího tajemníka ÚV KSČ a nástupem G. Husáka, na kterém se shodli čeští i sovětsí komunisté. Ten, podle očekávání Moskvy, začal ihned s vykonáváním přání sovětských soudruhů.

Reálný socialismus, jehož budování bylo vyhlášeno na XIV. sjezdu KSČ v květnu 1971, měl přimět občany, aby se sice radovali ze socialismu, ale rovněž, aby se smířili s reálnými možnostmi tohoto zřízení. Hospodářství, kterému se v první polovině sedmdesátých let poměrně dařilo, se ve druhé polovině začalo postupně dostávat do potíží. Růst HDP se zpomaloval, centrálně řízené hospodářství nedokázalo uspokojit potřeby obyvatel.

Špatné výsledky hospodářství se přenesly i do osmdesátých let. Vyžádaly si začátek provádění „přestavby“ v ČSSR. Program byl oficiálně představen v Sovětském svazu po nástupu M. Gorbačova do funkce prezidenta v roce 1985. S přestavbou (perestrojkou) byla spojena „glasnost“ - potřeba otevřeně mluvit o problémech. První větší projevy nespokojenosti obyvatel se začaly projevovat po dvaceti letech od sovětské okupace, na podzim roku 1989.

Jedna z řady demonstrací se konala 17. listopadu 1989, na památku padesátého výročí uzavření vysokých škol nacisty v roce 1939. Poté, co demonstranti došli do centra Prahy, zasáhly proti nim na Národní třídě ozbrojené složky, což mělo za následek odstartování celé vlny protestních akcí v celé republice. Vývoj událostí vzal rychlý spád. V noci z 18. na 19. listopad bylo vytvořeno Občanské fórum, 21. listopadu jednali zástupci OF s premiérem L. Adamcem, 29. listopadu zrušilo Federální shromáždění čtvrtý článek Ústavy o vedoucí úloze strany. Tím byla de iure ukončena více než čtyřicetiletá doba vlády jedné strany.²¹

Jeden odstavec věnuje tato práce zmínce o sovětském kosmickém programu, který byl založen ve druhé polovině padesátých let. Od začátku byl koncipován jako projekt na podporu sovětské armády, která se tak snažila dosáhnout vojenské převahy nad kapitalistickým světem. První let Sputniku v roce 1957 byl využit sovětskou propagandou jako demonstrace technologické převahy Sovětského svazu. Stejně tak první let člověka do vesmíru, který se uskutečnil 12. dubna 1961, kdy Jurij Gagarin obletěl v kosmické lodi Vostok 1 zeměkouli a úspěšně přistál. Ačkoli měl sovětský

²¹ *Československo a Česká republika v letech 1946-2004* [online]. 2012. [cit. 2012-01-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=026&pod>>.

kosmický program z počátku navrhl, kvůli ekonomickým problémům svůj náskok ztratil a nakonec byl na začátku devadesátých let značně omezen. Za pozornost však stojí let kosmické lodi Sojuz 28, který se uskutečnil ve dnech 2. až 10. března 1978, kde byl členem posádky ve funkci kosmonaut-výzkumník Vladimír Remek. Remek byl prvním cizincem, který se zúčastnil mezinárodních pilotovaných letů, v rámci programu Interkosmos.²²

Vraťme se do druhé poloviny osmdesátých let, kdy bylo jasné, že se komunistický režim dostal do další krize. Velkou roli sehrály ekonomické problémy. Státy východního bloku se pokoušely vymanit z pevného sevření Sovětského svazu. Maďarská vláda prováděla nenápadně, ale pečlivě reformu. V Polsku se protesty změnilly v masové demonstrace.

Sovětský svaz stále naléhavěji pociťoval potřebu hlubší reformy režimu. K ní se odhodlal M. Gorbačov, který byl od roku 1985 v čele komunistické strany Sovětského svazu. Na demokratické reformy navázala demokratizace politického systému a snaha zlepšit vztahy se západem. Tyto změny ovlivnily další vývoj ve státech východní Evropy, kterým bylo umožněno hledat svou vlastní cestu²³.

V letech 1988 až 1989 zachvátilo země východní Evropy velké reformní hnutí, které vedlo k rozpadu světové socialistické soustavy. Následoval rozpad Svazu sovětských socialistických republik. Dne 21. prosince 1991 podepsali nejvyšší představitelé bývalých svazových republik dokument, který fakticky stvrdil zánik Sovětského svazu. Nástupnickým státem se stala Ruská federace.²⁴

²² 1978 – Vladimír Remek se dostal do vesmíru 2. března [online]. 2011. [cit. 2012-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.zivotmuze.cz/promuze/1978-vladimir-remek-se-dostal-do-vesmiru-2-brezna>>.

²³ ORT, A. *Česká zahraniční politika*. Plzeň, 2005, s. 249-270.

²⁴ SVOBODA, J. *Politický systém Ruské federace – parlament* [online]. 2001. [cit. 2012-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.spolved.web2001.cz/studmat/psruska.htm>>.

3 Mezinárodně politické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací po roce 1989

Zahraniční politika zaujímá významné místo v politice každého státu. Umožňuje mu prosazovat jeho zájmy mimo vlastní území a současně vytvářet příznivé podmínky pro jeho vnitřní vývoj. Zahraniční politika státu se uskutečňuje v konkrétním mezinárodním prostředí a je do značné míry určována soustavou hodnot a zásadami, které daný stát přijal za své.

Současné uspořádání Evropy a v ní probíhající demokratické procesy poskytují českému státu možnosti prosazovat jeho zájmy a hodnoty v míře, která je nesrovnatelná s minulostí. Meziválečné Československo se po dvě desetiletí aktivně podílelo na všech pokusech vytvořit základy bezpečné a demokratické Evropy. Vztahy se sousedy však zůstaly vesměs chladné a nástup nacismu definitivně pohřbil naděje na jejich zlepšení. Úsilí o kolektivní bezpečnost se minulo účinkem a evropské demokratické velmoci neunesly na sklonku třicátých let zodpovědnost za mezinárodní uspořádání, jehož byly sami tvůrci. Rozklad versailleského systému předznamenal dočasnou ztrátu územní suverenity československého státu a vyústil ve druhou světovou válku. Československo se na padesát let stalo objektem nadvlády cizí mocnosti.

Teprve svržení komunistické vlády v roce 1989 a rozpad sovětského impéria umožnily zahájit proces demokratické obnovy. Pád totalitních režimů a konec studené války otevřely české společnosti prostor k naplnění její touhy po svobodě a demokracii. Zároveň byly iniciovány procesy, jež vedly k zásadním politickým změnám v Evropě.²⁵

3.1 Vznik Ruské federace

Sovětský svaz se na začátku devadesátých let začal rozpadat. Nejprve se odtrhly pobaltské republiky, které vyhlásily nezávislost. Zpočátku byla snaha Litvy, Lotyšska a Estonska potlačena silou, na podzim 1991 však již byla Moskva nucena uznat právo svazových republik na sebeurčení, což garantovala ústava z roku 1977.

²⁵ CIVÍN, J. *Československý komunistický režim v letech 1985 – 1989* [online]. 2005. [cit. 2012-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=244>>.

19. srpna 1991 proběhl v SSSR pokus o puč. Stalo se tak těsně před tím, kdy měla být podepsána nová smlouva o reorganizaci Svazu ve volnější federaci republik. Konzervativní křídlo komunistické strany vycítilo obavy z rozpadu země a ztráty výsadního postavení strany v zemi. Převrat po třech dnech zkrachoval. Tehdejší prezident RSFSR Boris Jelcin svým výnosem 23. srpna zakázal komunistickou stranu Sovětského svazu.

Vztahy mezi jednotlivými republikami se však nadále zhoršily a stejně tak, jako baltské republiky plánovaly vyhlášení nezávislosti další. Spolupráci jednotlivých republik se nakonec představitelé patnácti svazových republik rozhodli řešit vytvořením mezinárodní organizace Společenství nezávislých států. Dne 8. prosince fakticky skončila existence Svazu sovětských socialistických republik. Oficiálně přestal Sovětský svaz existovat 31. prosince 1991. Dne 25. prosince 1991 byla RSFSR oficiálně přejmenována na Ruskou federaci.²⁶

3.2 Česká východní politika

Českou východní politikou je myšlena zahraniční politika České republiky ve vztahu k Rusku a dalším členům Společenství nezávislých států. Protože význam vztahů s dalšími zeměmi SNS se nikdy nepřiblížil důležitosti vztahů s Moskvou, je česká východní politika v této práci vnímána pouze v rozměru česko-ruských vztahů.

Česká republika jako suverénní subjekt mezinárodního práva vznikla až v roce 1993. Přesto bakalářská práce sleduje její východní politiku již od roku 1990.

Ještě v roce 1989 se nacházelo Československo v postavení polosuverénního satelitu Sovětského svazu, který neměl žádnou samostatnou zahraniční politiku. Vedení státu stálo před zásadním úkolem, a to prosadit změnu zahraničně politické orientace Československa. Celkový směr politických změn na počátku devadesátých let byl vyjádřen živelně přijatým heslem „Zpátky do Evropy“. V oblasti zahraniční politiky to znamenalo především zpátky na Západ a pryč od Východu.²⁷

Jedním ze základních úkolů československé východní politiky a vlastně i celé zahraniční politiky bylo zrušení všech institucí a mechanismů, které byly postaveny na

²⁶ NETOLICKÝ, P. *Ruský federalismus* [online]. E-polis.cz, 2005. [cit. 2012-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.e-polis.cz/komparace/67-rusky-federalismus.html>>.

²⁷ FAJMON, H. *Česká zahraniční politika po roce 1989* [online]. 2000. [cit. 2012-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.fajmon.eu/cze/stranka.php?ID=1>>.

logice studené války a omezující suverenitu rozhodování československé vlády. Vzhledem k tomu, že Československo se potřebovalo emancipovat především ve vztahu k SSSR, jednalo se především o tyto požadavky:

- odsun sovětských vojsk, stále ještě dislokovaných na území Československa;
- zrušení Varšavské smlouvy jako ztělesnění vedoucího postavení SSSR ve vojensko-politické oblasti;
- rozpuštění Rady vzájemné hospodářské pomoci, jako instituce zajišťující hospodářskou nadvládu SSSR.²⁸

Proto v únoru 1990, během návštěvy prezidenta Václava Havla v Moskvě, byly podepsány dva významné dokumenty zásadně měnící kvalitu dvoustranných vztahů. Jednalo se o „Deklaraci o dvoustranných vztazích mezi ČSSR a SSSR“ a o „Dohodu mezi vládou ČSSR a SSSR o odchodu sovětských vojsk z území ČSSR“. V polovině roku 1991 byly splněny i další dva základní úkoly československé zahraniční politiky. Byla rozpuštěna Rada vzájemné hospodářské pomoci i Varšavská smlouva.²⁹

Snižování počtů osob a techniky Střední skupiny vojsk rozmístěné na území bývalé ČSSR bylo zahájeno již počátkem roku 1989. V rámci procesu společenských změn, které v Československu nastaly po listopadu 1989, byla v Moskvě podepsána výše zmíněná dohoda o odchodu sovětských vojsk. Dohoda předpokládala průběh odsunu ve třech etapách s celkovým ukončením 30. června 1991.

Termín odsunu byl dodržen, dokonce ještě o pár dnů zkrácen a Československo v daném termínu opustilo celkem v 925 transportech 73.500 vojáků a 39.000 rodinných příslušníků, 1.220 tanků, 2.500 bojových vozidel a obrněných transportérů, 105 letadel, 175 vrtulníků a 95.000 tun munice. Poslední železniční transport překročil hranice 21. června 1991. Pobyt sovětských vojsk na území Československa si vyžádal velké množství lidských i materiálních škod. V jeho souvislosti bylo evidováno 290 mrtvých a 557 těžce raněných československých občanů. Celkové škody způsobené sovětskou armádou představují částku vyšší než šest miliard korun.³⁰

²⁸ PICK, O., HANDL, V. *Zahraniční politika České republiky 1993 – 2004 : Úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha, 2004, s. 99-101.

²⁹ *Odsun sovětských vojsk z ČSFR* [online]. 1990. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <http://www.studena.valka.cz/odsun_sovetskych_vojsk_z_csfr.htm>.

³⁰ MINAŘÍK, P. *Bratrská vojska za hranicemi Sovětského svazu* [online]. 2003. [cit. 2011-12-05]. Dostupný na WWW: <<http://armada.vojenstvi.cz/povalecna/sovetskojarska/3.htm>>.

Posledním sovětským vojákem, který opustil území Československa, byl velitel Střední skupiny vojsk genplk. Eduard Vorobjov. Jeho odletem 27. června z kbelského letiště byl završen odchod sovětské armády, která „dočasně“ pobývala v Československu téměř 23 let.

Když v roce 1968 vstoupil E. A. Vorobjov v hodnosti kapitána se svým plukem do ČSSR, neměl nejmenší pochyby o své misi. Když však v roce 1989 sovětské politické vedení oficiálně oznámilo, že události roku 1968 byly chybné a že Střední skupina vojsk se má připravit k odchodu, cítil se generál Vorobjov jako okupant. V roce 1994 opustil armádu poté, co odmítl velet ruské vojenské intervenci v Čečensku a kritizoval vojenskou kampaň na potlačení snahy o nezávislost této malé republiky na severním Kavkazu. Připustil, že tomuto rozhodnutí dospěl, mimo jiné, i pod vlivem svého pobytu v Československu.³¹

V dobrém na něho vzpomíná Michael Kocáb. Podle něho odchod sovětských vojsk provázely stovky hodin jednání arogance a neochoty sovětských politiků, ale také překvapující poctivost ruského generála. Sovětská strana hledala všechny možné důvody, proč odsun neuskutečnit. Generál Vorobjov se postavil překvapivě proti svým krajanům a prohlásil, že jako vládní zmocněnec dodrží harmonogram odsunu a zavázal se, že odsun se neprotáhne ani o minutu.³²

Rada vzájemné hospodářské pomoci vznikla v lednu 1949 jako protipól Marshallova plánu. Platila za organizaci, která měla udržet státy východního bloku pod přísným hospodářským dohledem SSSR. To se však nepodařilo. Její fungování skončilo 28. června 1991, kdy byla Rada rozpuštěna. S bortícím se impériem Sovětského svazu přestalo mít působení RVHP smysl. Protokol o jejím rozpuštění podepsali v Budapešti delegáti devíti signatářských zemí. Stalo se tak v tichosti během nejkratšího zasedání v její historii. Činnost RVHP, trvající 42 let, ukončila schůze netrvající ani hodinu.³³

Podobně dopadla i Varšavská smlouva. Vznikla na základě Smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci 14. května 1955. Formálně byla reakcí na zřízení Západoevropské unie a Pařížské dohody, umožňující vstup Německé spolkové

³¹ VOROBJOV, E. *Mnozí vojáci nemohli pochopit, proč musíme odejít* [online]. 2011. [cit. 2011-11-27]. Dostupný z WWW: <<http://ceskatelevize.cz/ct24/domaci/128347-vorobjov-mnozi-vojaci-nemohli-pochopit-pro-musime-odejit/>>.

³² *Řvali na mě jako na psa, vzpomíná Kocáb na odsun sovětských vojsk* [online]. 2008. [cit. 2011-11-22]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.idnes.cz/rvali-na-me-jako-na-psa-vzpomina-Kocab-na-odsun-sovetskych-vojsk>>.

³³ *RVHP - 42 let činnosti* [online]. 2011. [cit. 2011-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/veda-skoly/historie/236309-rvhp-42-let-cinnosti-ukoncila-schuze-netrvajici-ani-hodinu.html>>.

republiky do NATO. Po rozpadu sovětského impéria a zániku Německé demokratické republiky byla rozpuštěna. Nejprve bylo 25. února 1991 na mimořádné schůzce Politického poradního výboru v Budapešti rozhodnuto o rozpuštění vojenských struktur Varšavské smlouvy a po československém návrhu na úplné ukončení platnosti smlouvy, který byl ostatními členy přijat, byl příslušný protokol podepsán zástupci vlád šesti zbývajících členů 1. července 1991 v Praze, v Černínském paláci.³⁴

3.3 Rozpad Československa vznik České republiky

Dne 6. června 1992 se v České a Slovenské Federativní Republice konaly první řádné parlamentní volby, jež měly obrovský dopad na zahraniční politiku státu. Volby sice vyhrály strany hlásící se k demokratickému procesu, ale jejich vůdci, ODS v České republice Václav Klaus a HZDS na Slovensku Vladimír Mečiar, se postavili do čela národních vlád. Ačkoli ve volebních programech jejich stran nebylo nic o rozdělení společného státu, začalo se o něm jednat. Když v nově zvoleném Federálním shromáždění nebyl ve funkci prezidenta potvrzen Václav Havel, podal demisi a moci v zemi se ujala okleštěná federální vláda v čele s českým předsedou a paritním zastoupením obou národů. Ministři měli za úkol učinit první kroky k postupnému rozdělení státu a připravit likvidaci jim svěřených ministerstev.³⁵

Československá veřejnost nebyla rozdělení státu nakloněna a ve Federálním shromáždění nebylo snadné získat pro tento krok potřebnou většinu. Ti, kdo o tento krok usilovali, nacházeli různé cesty jak ho připravit. Ačkoli zánik Československa nastal právně až 25. listopadu 1992, kdy Federální shromáždění přijalo zákon o jeho zániku, česká vláda již 23. listopadu podepsala společně se slovenskou vládou „Smlouvu mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci“.

Evropa nepřivítala rozdělení Československa na dvě samostatné republiky s nadšením, neboť v ní převládalo úsilí o spolupráci a integraci. Dokonce v ní panovala naděje, že Československo, jako vyspělý a demokratický stát, najde cestu k oboustranně prospěšné spolupráci obou národů, které jej tvořily. Uvítala jen to, že k rozdělení došlo

³⁴ *Československá lidová armáda – Varšavská smlouva* [online]. 2012. [cit. 2012-01-10]. Dostupný z WWW: <http://www.csla.cz/armada/vs/varsavskasmlouva_zneni.htm>.

³⁵ ORT, A. *Česká zahraniční politika*. Plzeň, 2005, s. 281.

nekrvavou, demokratickou a v podstatě kulturní cestou, což se nepodařilo ani v bývalém Sovětském svazu, ani v bývalé Jugoslávii, kde rozpory přerostly v krvavé boje.³⁶

K velmi pozoruhodnému vývoji došlo v roce 1991 v Ruské federaci, kde se prezidentu Jelcinovi podařilo referendem 23. dubna prosadit jako demokratickou reformu prezidentský režim, což vyvolalo nesouhlas parlamentu, zvoleného ještě jako Nejvyšší sovět RSFSR. Bylo jen otázkou času, kdy a jak dojde k ostrému střetu.

V září 1993 došlo v Moskvě k dramatickému vývoji, když byly prezidentským dekretem vypsány na konec roku nové volby do parlamentu a zároveň mělo proběhnout referendum o návrhu nové ústavy. Na odpor parlamentu odpověděl prezident ozbrojeným útokem na budovu parlamentu, ve které se protestující poslanci zabarikádovali. Palác byl dobyt a někteří poslanci zatčeni. Celá akce si vyžádala 145 životů. V Moskvě byl vyhlášen výjimečný stav a prezident odebral dekretem pravomoci sovětům všech stupňů. Volby do nového parlamentu se uskutečnily 12. prosince a nová ústava byla přijata necelými šedesáti procenty hlasů.³⁷

Česká vláda stála po rozdělení státu před velkým úkolem upravit nejrůznější smlouvy bývalého Československa pro Českou republiku, což velmi zatěžovalo její činnost. Na prvním místě to byly vztahy s Ruskem, kde bylo nutné mimo jiné vyřešit otázku splácení dluhů Sovětského svazu, na jejichž část měla právo i Slovenská republika. Podařilo se, že prezident obou států podepsali 26. srpna 1993 v Praze „Smlouvu o přátelských vztazích a spolupráci“, která byla označována za nadstandardní, ale řadou složitých problémů byla silně omezena.

3.4 Ochlazení vzájemných vztahů

Od rozpadu Československa význam vztahů s Ruskem postupně klesal. Bylo to způsobeno třemi hlavními faktory:

- posilováním vztahů České republiky s vyspělými západními zeměmi, upevnováním jejího postavení suverénní země a oslabováním závislosti na vývoji v prostoru bývalého Sovětského svazu;
- oslabováním významu Ruska v systému mezinárodních vztahů celkově a v prostoru střední Evropy zvláště;

³⁶ ORT, A. *Česká zahraniční politika*. Plzeň, 2005, s. 282-283.

³⁷ REK, J. *Jelcinova epocha 1988-2000. Od Gorbačeva k Putinovi: Obrazy z moderních dějin Ruska*. Praha, 2003, s. 235-246.

- úpornou snahou Ruska znemožnit vstup České republiky, Polska a Maďarska do Organizace severoatlantické smlouvy.

Ochlazení vzájemných vztahů vyvrcholilo v druhé polovině devadesátých let faktickým ignorováním České republiky ze strany nejvyšších představitelů Ruska. Česká republika byla po celá devadesátá léta ve snahách o zlepšení vzájemné relace jednoznačně aktivnější, než Ruská federace. Avšak i na české straně bylo patrné, že zlepšování vztahů s Ruskem nepovažovala za významnou prioritu své zahraniční politiky.³⁸

Po rozpadu Sovětského svazu a Československa byly Praha i Moskva postaveny před řadu úkolů, které přesahovaly horizont jejich vzájemných vztahů. Zatímco pro Rusko se prioritou zahraniční politiky stala snaha o obhájení velmocenského postavení SSSR, Česká republika viděla jako vnitropolitickou i zahraničně politickou prioritu v co nejrychlejším dokončení ekonomických a politických reforem a následně v co nejúplnější integraci do euroatlantického prostoru vyspělých demokracií. Vzájemné vztahy se tak od počátku dostaly mimo oblast skutečných priorit zahraniční politiky obou států.

Během devadesátých let se ve vzájemných vztazích stále výrazněji projevovala odlišnost společenského vývoje České republiky a Ruské federace a z toho plynoucí oddalování zahraničně politických cílů obou zemí. Zatímco se Česká republika postupně měnila ve standardní demokratickou zemi, Rusko bylo na cestě společenských reforem úspěšné mnohem méně. Zatímco Praha v oblasti zahraniční politiky směřovala k plnému členství země v NATO a Evropské unii, Moskva stále hledala své místo v systému mezinárodních vztahů. Ruská politika vůči regionu střední Evropy byla zvláštní směsicí přehlížení a konzervativního velmocenského přístupu, který se ovšem ve světle klesajícího významu Ruska v systému mezinárodních vztahů ukázal jako zcela kontraproduktivní.³⁹

Největším problémem české východní politiky až do roku 1998 byla ruská reakce na snahu České republiky, Polska a Maďarska o vstup do NATO. Rusko nahlíželo na rozšíření Aliance optikou studené války a vnímalo ji jako ohrožení svých politických, ale i bezpečnostních zájmů. Proto se snažilo přijetí těchto států zabránit. Jak se však nakonec ukázalo, ruská diplomacie odhadovala své možnosti zablokovat

³⁸ PICK, O., HANDL, V. *Zahraniční politika České republiky 1993 – 2004 : Úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha, 2004, s. 99.

³⁹ PICK, O., HANDL, V. *Zahraniční politika České republiky 1993 – 2004 : Úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha, 2004, s. 101.

rozšíření NATO nerealisticky. Snahou plně vetovat náš vstup promarnila z počátku existující možnosti k vyjednání výhodnějších podmínek pro sebe. Po přijetí rozhodnutí o vstupu do Aliance zaujalo Rusko na několik let vůči České republice uraženou pózu a systematicky blokovalo rozvoj vzájemných vztahů.⁴⁰

Ani česká strana však neuměla a možná ani nechtěla vnést do vzájemných vztahů pozitivní politická témata. Na téma vstupu do NATO opakovaně odmítala s Ruskem jednat. Ruskými oficiálními místy byla negativně přijímána i česká, byť velmi opatrná, kritika války v Čečensku. Česká vláda navíc nepovažovala ruský trh za příliš významný a svou podporu poskytovala spíše zapojení českých hospodářských subjektů do západní ekonomiky, než udržení či posílení pozic na ruském trhu.

3.5 Vstup České republiky do NATO a EU, normalizace vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací

V roce 1994 se Česká republika přihlásila k programu Partnerství pro mír, což znamenalo začátek přímých kontaktů s NATO. Naši vojáci se začali připravovat v národních i aliančních vojenských školách a kurzech. Velký význam mělo zapojení AČR do společných cvičení, jak dvoustranných, tak stále výrazněji mnohonárodních.

Na madridském summitu NATO v červenci 1997 byla Česká republika přizvána ke vstupním rozhovorům o rozšíření aliance. V roce 1997 byla také vedena jednání mezi NATO a Ruskem. Šlo o to získat souhlas ruské vlády s rozšířením NATO do východní Evropy. Podařilo se připravit dokument, který byl slavnostně podepsán v květnu v Paříži, jako „Ustavující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi Organizací severoatlantické smlouvy a Ruskou federací“. Skutečnost, že s Ruskem uzavřela závažný dokument šestnáctičlenná mezinárodní organizace, znamenala uznání jeho mimořádného významu pro evropskou politiku.⁴¹

Pro budoucnost Evropy bylo velmi důležité rozhodnutí Rady NATO, které bylo přijato na zasedání v Madridu v červenci 1997, pozvat ke vstupu tři středoevropské státy, Českou republiku, Polsko a Maďarsko. V roce 1998 soustředila československá diplomacie svoji pozornost na přípravu vstupu do NATO. Dne 12. března 1999 byla

⁴⁰ PICK, O., HANDL, V. *Zahraniční politika České republiky 1993 – 2004 : Úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha, 2004, s. 102.

⁴¹ *Armáda ČR a vstup do NATO* [online]. 2012. [cit. 2012-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.90letarmady.cz/armada-cr-a-vstup-do-nato.html>>.

Česká republika přijata do této organizace. Vstupem do NATO byl splněn jeden z prioritních cílů české zahraniční politiky. Vstup je považován za jeden z největších úspěchů české zahraniční politiky po listopadu 1989. Pro Českou republiku představuje členství v Alianci zásadní prostředek ke zvýšení své bezpečnosti.

Přelom století přinesl v česko-ruských vztazích určité zlepšení. Nově zvolený ruský prezident V. Putin přivedl do vedení země tým pragmaticky uvažujících lidí, kteří si uvědomovali lépe, než jejich předchůdci, skutečné možnosti Ruska a byli schopni tomu přizpůsobit i jeho zahraniční politiku. Toto posílení racionality ruské zahraniční politiky se týkalo i vztahů se střední Evropou, včetně vztahů s Českou republikou. Po mnohaleté pauze souhlasila ruská strana s obnovením schůzek na úrovni ministrů zahraničních věcí, předsedů vlád a prezidentů.⁴²

Dne 1. ledna 1999 učinila Evropa významný krok na cestě k jednotě, když ve dvanácti členských zemích Evropské unie začala platit jednotná měna EURO.

Počátkem února 2001 se uskutečnila nečekaná návštěva ministra zahraničí Ruské federace, Igora Ivanova v Praze. Byla to návštěva po sedmi letech, kdy vzájemné vztahy charakterizovalo jisté ochlazení. Tato návštěva zahájila období „pravidelného dialogu“ a dokázala, že na obou stranách je „politická vůle“ řešit existující problémy. Šlo zvláště o české finanční pohledávky v Rusku, úpadek českého vývozu do Ruska, ale i o zrušení vízové povinnosti pro diplomatické a služební pasy.

V roce 2002 česká diplomacie nejprve dokázala najít cestu k normalizaci vztahů s Ruskem dohodou o splácení jeho dluhů. Několikadenní červnová návštěva premiéra Zemana, na jejíž závěr byla podepsána řada smluv, pak navázala na dobré tradice vzájemných vztahů v minulosti, mimo jiné v oblasti všestranné hospodářské spolupráce.

Pro Českou republiku měla mimořádný význam zpráva Evropské komise v říjnu 2002, která konstatovala, že Česká republika je připravena na vstup do Evropské unie. V prosinci téhož roku byl vstup potvrzen, když za datum přijetí nových členů byl stanoven 1. květen 2004.⁴³

V roce 1996 ČR oficiálně požádala o členství v Evropské unii. Proces složitých předvstupních vyjednávání byl ze strany České republiky a dalších devíti kandidátských států na jedné a EU na druhé, úspěšně ukončen na zasedání Evropské

⁴² HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno, 2008, s. 36-40.

⁴³ ZENKNER, P. *Historie vstupu ČR do EU* [online]. 2012. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/803/sekce/vstup-cr-do-eu/>>.

rady 12. a 13. prosince 2002 v Kodani. Dne 16. dubna 2003 byla v Aténách slavnostně podepsána „Smlouva o přistoupení“.

K dovršení rozšíření EU z patnácti na dvacet pět členských států byla nutná ratifikace přístupové smlouvy rovněž všemi dvaceti pěti členskými státy. V EU-15 se tak stalo schválením národními parlamenty, ve všech nových členských státech s výjimkou Kypru se konala referenda. Občané České republiky rozhodli o přistoupení ČR k EU referendem 13. a 14. června 2003 poměrem 77,33 % kladných hlasů vůči 22,67 % odpůrců členství. Dne 1. května 2004 vstoupila Smlouva o přistoupení v platnost. Česká republika se stala plnoprávným členem Evropské unie.⁴⁴

Završila tak dlouholeté období utužování vztahů s Evropským společenstvím. Rozvíjení těsnějších styků s EU ve všech oblastech se stalo charakteristické především pro samostatnou Českou republiku, která učinila vstup do EU jednou ze svých hlavních zahraničně politických priorit a svůj cíl v roce 2004 plně realizovala.

Vstup České republiky a dalších členů Visegrádu a Pobaltí do Evropské unie zásadně změnil postavení těchto států vůči Rusku a dalším zemím Společenství nezávislých států. Rozšíření EU a NATO mimo jiné znamenalo, že Rusko v dohledné budoucnosti nebude moci zneužívat svou vojenskou a surovinovou převahu k vynucování si zvláštních práv vůči střední a východní Evropě.

Důsledkem našeho členství v Evropské unii je také získání značného vlivu na formování unijní politiky vůči Ruské federaci. Tím je řešen problém určitého podceňování ruské politiky ze strany České republiky. Evropský rozměr dává české politice jistotu rovnoprávnosti i pocit vyšší zodpovědnosti.

Ruská federace je pro Evropskou unii tak významný partner, že se Unie musí zajímat o osud jeho vnitřních reforem. Úspěch nebo neúspěch snah o demokratizaci politického systému a prosazení tržního hospodářství může značně ovlivnit bezpečí a ekonomickou úroveň obyvatel Evropy. Nejde jen o ropu a zemní plyn, ani o další surovinový potenciál, ale i o osud 140 miliónů obyvatel Ruska a také o obrovské teritorium dnešní Ruské federace.⁴⁵

⁴⁴ *Česká republika v EU* [online]. 2010. [cit. 2012-01-14]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/cr_eu/index_cs.htm>.

⁴⁵ PICK, O., HANDL, V. *Zahraniční politika České republiky 1993 – 2004 : Úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha, 2004, s. 107.

3.6 Současné vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací

Česká republika podepsala v roce 2004 Schengenskou dohodu, na základě které se stala dne 21. prosince 2007 součástí schengenského prostoru. Na českých mezinárodních letištích se upustilo od hraničních kontrol osob, cestujících v rámci schengenského prostoru, 29. března 2008.

Hlavním cílem a smyslem schengenské spolupráce je volný pohyb osob bez kontrol na společných hranicích. V tomto ohledu se podpis dohody shoduje s jedním ze základních principů evropské integrace. Již zakládající smlouvy Evropského společenství deklarovaly jako svůj cíl vytvoření vnitřního trhu, coby prostoru bez vnitřních hranic, ve kterém je zajištěn volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu⁴⁶.

Na začátku roku 2009 převzala Česká republika po Francii předsednictví v Radě Evropské unie. Hlavním mottem předsednictví bylo „Evropa bez bariér“. Hlavní priority byly shrnuty do sloganu „3E“ - ekonomika, energetika a Evropa a svět. Oblast vnějších vztahů patří k největším výzvám pro každé předsednictví a ČR se rozhodla angažovat především v rozvoji transatlantických vztahů, Evropské politiky sousedství a Evropské bezpečnostní a obranné politiky. V rámci Evropské politiky sousedství pak položit důraz na vztahy s Ruskou federací.

Česká strana vycházela zejména z toho, že vzájemné vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací mají pro obě strany velký význam a to jak v ekonomické rovině, tak na politické úrovni. Na druhou stranu byly vztahy mezi Ruskem a EU zatíženy řadou problémů a otázek, ke kterým v době předsednictví zejména patřilo:

a/ Dohoda o partnerství - probíhala jednání mezi Evropskou unií a Ruskou federací o podobě nové Dohody o partnerství a spolupráci. Stávající vztahy mezi EU a RF se řídily Dohodou o partnerství a spolupráci z roku 1997. České republice, jako předsednické zemi v Radě EU, se pro dialog s Ruskem nabízela řada příležitostí.

b/ Energetika - ruská strana tvrdila, že unie v oblasti vnitřního energetického trhu staví bariéry, které diskriminují její firmy. Evropské unii naopak vadilo ruské využívání energie jako politického nástroje a nerovný přístup evropských firem na ruský energetický trh. I přes rozdílné zájmy Ruské federace a Evropské unie stále platí, že v otázce energie existuje mezi oběma stranami vzájemná závislost. Evropská unie

⁴⁶ *Schengenský prostor – volný pohyb osob bez kontrol na společných hranicích* [online]. 2012. [cit. 2012-02-02]. Dostupný z WWW: <www.euroskop.cz/gallery/39/11765-090101_schengen_eckv.doc>.

potřebuje bezpečné a plynulé zajištění dodávek ropy a zemního plynu z Ruska a Ruská federace naopak potřebuje evropské finance a investice.

c/ Základna USA ve střední Evropě - ruská strana se zásadně postavila proti rozmístění americké raketové základny v České republice a Polsku. Jako odvetou vyhrožovala Moskva rozmístěním svých raket v Kaliningradu, poblíž hranic Polska.

d/ Konflikt ze srpna 2008 v Gruzii – otázka postkonfliktního řešení situace v Gruzii a tzv. zamrzlých konfliktů v oblasti postsovětského prostoru se staly velkým problémem vzájemných vztahů mezi EU a Ruskou federací.

Česká republika si dala za úkol zaměřit se během svého půlročního předsednictví v Radě EU právě na tyto sporné otázky a na zlepšení partnerství mezi Evropskou unií a Ruskou federací.⁴⁷

Že priority a orientace na vztahy EU s Ruskou federací byly pro naše předsednictví v Radě EU správně stanoveny, se ukázalo hned na počátku roku 2009, kdy propukla tzv. „plynová krize“. Počátky sporu o plyn mezi Ruskem a Ukrajinou je třeba hledat ještě za éry Sovětského svazu, ale zejména však po jeho rozpadu, kdy Moskva ztratila kontrolu a vliv nad klíčovou zemí, důležitou pro dopravu ruského plynu k evropským zákazníkům.

První vážnější krize se odehrála na přelomu let 2005/2006, kdy Rusko zastavilo dodávky plynu na Ukrajinu s odůvodněním, že Kyjev odmítl akceptovat zvýšení cen, kterým by se srovnaly s cenami světovými. Rusko-ukrajinská plynová válka, během které došlo k omezení dodávek plynu do řady států Evropské unie, skončila 4. ledna 2006. Na začátku března 2008 ruská energetická společnost Gazprom opět omezila dodávky zemního plynu na Ukrajinu, protože prý Kyjev neměl uzavřenou dohodu o platbách na rok 2008 a z předchozího roku ještě zbýval nezaplacený dluh. Dodávky byly obnoveny po čtyřech dnech. Koncem prosince 2008 se obě strany nedohodly na výši ceny zemního plynu pro rok 2009 a výši poplatků za tranzit plynu do Evropy. Na to Gazprom 1. ledna 2009 zastavil dodávky plynu Ukrajině. Následně Gazprom obvinil Ukrajinu z neoprávněných odběrů plynu, což Kyjev popřel. Začínající spor byl zneklidňující proto, že dodávky zemního plynu pokrývají až 25 % potřeby Evropské unie. Přes Ukrajinu přitom prochází 80 % dodávek ruského plynu do zemí EU. Dne 7. ledna zastavil Gazprom dodávky plynu do Evropy přes Ukrajinu úplně. Následkem toho zůstala přibližně dva týdny částečně nebo zcela bez dodávek zemního

⁴⁷ TICHÝ, L. *České předsednictví v Radě EU a agenda partnerství EU- Rusko* [online]. E-polis.cz, 8. ledna 2009. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.e-polis.cz/evropska-unie/338-ceske-predsednictvi-v-rade-eu-a-agenda-partnerstvi-eu-rusko.html>>.

plynu většina členských států EU. Celý spor skončil po dvou týdnech, kdy došlo k obnovení celkového objemu dodávek plynu do Evropy.⁴⁸

Otázkou zůstává, zda plynová krize byla pouze ekonomickou kočkovanou o cenu plynu, nebo se celý spor přesunul z ekonomické sféry do politické dimenze. Šířeji se otázkami dodávek plynu do ČR a EU bude práce zabývat v kapitole analyzující ekonomické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací.

Další krizovou situaci vyvolal plán USA umístit na území České republiky a Polska protiraketovou obranu. Radar v Brdech byl projekt, který se měl společně s raketami v Polsku stát součástí americké protiraketové základny v Evropě. O záměru vybudovat protiraketovou obranu USA v Evropě se začalo hovořit v létě 2006. Důvody pro výstavbu radaru v Česku a raket v Polsku byly velmi stručné. Ochrana bezpečnostních zájmů USA a jejich spojenců v Evropě před společným nepřítelem, kterým měl být Irán nebo KLDR.⁴⁹

V lednu 2007 byla odstartována jednání mezi českou vládou a reprezentací USA. V březnu zaslala česká vláda odpověď do USA, ve které se vyslovila pro zahájení oficiálních jednání. Smlouva byla podepsána v červenci. Radar vyvolal mezi obyvateli vlnu nevole napříč republikou.

Nesouhlasný postoj však zaujali i evropští představitelé, kteří považovali za absurdní situaci, že o obraně Evropy jednájí izolovaně ČR a Polsko se Spojenými státy. Přitom Rusko na tuto situaci reagovalo tak, že zmrazilo jednání o klíčových otázkách s celou Evropskou unií. Otázka radaru tak nabourávala zahraniční a bezpečnostní politiku EU.⁵⁰

Jednoznačný postoj vůči plánům na vybudování protiraketové obrany zaujala Ruská federace. Hrozbou raketového útoku na případný radar nejdříve pohrozil v polovině roku 2007 velitel ruských raketových vojsk. Podobně se potom vyjádřil i ruský prezident V. Putin v březnu 2008, kdy řekl, že Rusko zamíří část svých raket na případně postavené objekty amerického protiraketového štítu v Polsku a České republice. Ruský prezident zároveň zopakoval, že jeho generální štáb a vojenští experti

⁴⁸ TICHÝ, L. *Dvě kola rusko-ukrajinské plynové krize 2009* [online]. 2009. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/46/11211/clanek/dve-kola-rusko-ukrajinske-plynove-krize-2009/>>.

⁴⁹ RUSEK, M. *Radar USA v Brdech* [online]. 2007. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.radar-brdy.estranky.cz/>>.

⁵⁰ LAMASSOURE, A. *Americký radar v ČR oslabuje Evropu* [online]. 2008. [cit. 2012-02-03]. Dostupný na WWW: <http://www.nezakladnam.cz/cs/1261_americky-radar-v-cr-oslabuje-evropu/>.

tvrdí, že americký systém ohrožuje ruské bezpečnostní zájmy a že je zbytečný, protože ve skutečnosti se není proti komu bránit, neboť íránské rakety neexistují.⁵¹

Smlouva na výstavbu amerického radaru v Brdech byla nakonec v červenci 2008 podepsána, ale k její ratifikaci nedošlo. Americký prezident Barack Obama se krátce po svém zvolení postavil k projektu svého předchůdce rezervovaně. Po několika měsících došlo k přehodnocení záměru s tím, že radar v České republice nebude.

⁵¹ *Putin zopakoval, že na americký radar v ČR zaměří Rusko rakety* [online]. 2008. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/133194-putin-zopakoval-ze-na-americky-radar-v-cr-zameri-rusko-rakety.html>>.

4 Ekonomické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací po roce 1989

České polistopadové změny a snaha o vymanění se z ruského vlivu se odehrávaly nejen v rovině politické, ale i ve sféře ekonomické. Přitom je třeba si uvědomit, že Rusko co by světová velmoc, má své vlastní cíle, které nemusí být vždy shodné se zájmy České republiky nebo i Evropské unie. Jeho hospodářství se po velkém kolapsu po rozpadu SSSR, znovu oživuje a ekonomická spolupráce s Českou republikou se rozšiřuje. Obchodní výměna se postupně zvyšuje a v posledních letech roste v řádu několika desítek procent.

Je nutné si uvědomit, že Ruská federace, zvláště její vyspělé regiony, země Společenství nezávislých států a Gruzie, patří k velmi perspektivním hospodářským a obchodním partnerům České republiky. Má zde tradičně dobré jméno i dobrou pozici a je zde vnímána jako záruka přinejmenším evropské, ale spíše světové kvality.

Českým firmám se daří do Ruska vyvážet především strojírenské výrobky, ale i investiční celky. Otevřené možnosti se nabízejí především v oblasti kovoobrábění, dopravního strojírenství a dopravních staveb, v energetice a ve strojním zařízení pro další odvětví průmyslu. Nabízejí se i možnosti zvýšení vývozu kvalitního spotřebního a potravinářského zboží. Problémem vzájemného obchodu je, že přetrvává jeho velmi negativní bilance v neprospěch České republiky, způsobená dovozy palivoenergetických surovin ropy a zemního plynu a jejich vysokými cenami.⁵²

Ruská federace přesto představuje pro Českou republiku stále zajímavější region z pohledu zahraničního obchodu a hlavně jeho perspektiv. Proto spolupráce s ní je zařazena v současné proexportní strategii státu mezi prioritní a bude i nadále patřit k prioritám zájmu z pohledu potenciálu růstu českého exportu.⁵³

4.1 Vývoj české ekonomiky po roce 1989

Území dnešní České republiky bylo na počátku minulého století jednou z hospodářsky nejrozvinutějších částí Evropy, kam se soustředoval průmysl Rakouska-Uherska. Po vzniku československého státu v roce 1918, za prvních dvacet let jeho

⁵² KOCOUREK, M. *České firmy v Rusku*. Praha, 2011, s. 27.

⁵³ *Aktuálně o perspektivní hospodářské spolupráci se zeměmi SNS a Gruzie* [online]. 2011. [cit. 2011-10-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpo.cz/dokument91197.html>>.

existence, se československá ekonomika dostávala mezi deset nejvyspělejších ve světě. Po druhé světové válce došlo v důsledku společenských změn spojených s nástupem socialistického zřízení k významným změnám v československém hospodářství. Všechny průmyslové podniky byly zestátněny a zemědělství bylo násilně zkolktivizováno. Ekonomika státu byla řízena centrálně na základě celostátního hospodářského plánu. Československý průmysl se orientoval směrem na východ a na těžký průmysl, náročný na suroviny a energie.

V roce 1989 nastoupilo Československo etapu návratu k tržní ekonomice. Přejít od centrálně plánovaného hospodářství na tržní ekonomiku nebyl bezbolestný a celou transformaci provázela řada problémů. Země, která byla orientována na trhy východního bloku, rozpadem těchto trhů a zejména bývalého Sovětského svazu, ztratila odbytiště pro své strojírenské výrobky. Docházelo k omezování zbrojní výroby, těžkého strojírenství i těžby uhlí. To mělo za následek enormní nezaměstnanost v určitých regionech. Transformace rovněž představovala významnou změnu v obchodním spojení se světem. Země začala usilovat o získání obchodních partnerů mezi vyspělými světovými ekonomikami.⁵⁴

Od 1. ledna 1993, po rozpadu ČSFR, se česká ekonomika musela vyrovnávat nejen se změnami na světových trzích, ale také se změnami spojenými s rozpadem státu. Česká republika pokračovala v započaté transformaci ekonomiky formou privatizace, která se však ukázala jako značně náročná s různými dopady na jednotlivé části státu. Privatizace byla rozdělena na tři základní procesy známé jako restituce, malá a velká kuponová privatizace. Některé významné podniky byly zahraničním investorům prodány přímo, například Škoda Auto.

Na přelomu let 1997 a 1998 šel výkon do té doby rostoucího českého hospodářství dolů. Banky přestaly poskytovat úvěry, stabilní koruna oslabila za několik měsíců o pětinu. Impulsem pro nastartování růstu nakonec byly zahraniční investice. Kromě výhodné geografické polohy vede podniky do České republiky levná a kvalitní pracovní síla a také dobrý systém investičních pobídek.⁵⁵

⁵⁴ *Vývoj české ekonomiky* [online]. 2011. [cit. 2012-02-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.czech.cz/cz/104938-vyvoj-ceske-ekonomiky>>.

⁵⁵ *Patnáct let vývoje české ekonomiky po roce 1989* [online]. 2004. [cit. 2012-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/43965-patnact-let-vyvoje-ceske-ekonomiky-po-roce-1989.html>>.

Česká koruna několikrát devalvovala a od roku 1995 se stala konvertibilní. Na rozdíl od ostatních zemí, které byly ve stejné situaci, nevzrostla v České republice rapidně inflace ani nedošlo k prudkým změnám hodnoty měny, jako například v Ruské federaci.

Dne 1. května 2004 se Česká republika stala členem Evropské unie. Z ekonomického hlediska to znamenalo nejen celkové zlepšení jejího mezinárodního postavení, ale také možnost zlepšovat výkonnost české ekonomiky, větší příliv zahraničních investic, možnost dostávat prostředky ze strukturálních fondů EU na rozvoj odvětví a regionů, či možnost občanů České republiky stěhovat se za prací do jiného státu Evropské unie. Byly odstraněny obchodní překážky.

Po vstupu České republiky do Evropské unie nabral růst ekonomiky v České republice vysoké tempo a dosáhl až sedmi procent. Význam průmyslu, jenž vytvářel v roce 1990 62 % domácího produktu, klesl skoro na polovinu. Namísto hutnictví přebral dominantní pozici automobilový průmysl. Na druhé straně růst vzájemné obchodní výměny s Ruskou federací znamenal pro českou stranu zvýšení dlouhodobě pro Českou republiku záporného salda. Zahraniční obchod České republiky s Ruskou federací zaznamenal výrazné oživení až v roce 2010.⁵⁶

V současné době je Česká republika jednou z nejrozvinutějších průmyslových ekonomik ve střední a východní Evropě. Je pravidelně zařazována mezi nejrozvinutější ekonomiky světa ve statistikách OSN, Mezinárodního měnového fondu a Světové banky. Vykazuje druhou nejstabilnější a nejvíce prosperující ekonomiku ze všech postkomunistických zemí (po Slovinsku). Jejím základem je průmysl doplňovaný službami. Průmysl je zaměřen zejména na hutnictví, strojírenství, automobilový průmysl, elektroniku, chemickou výrobu, zpracování potravin a nápojů, skla, léčiv, textilu a papíru a vytváří přibližně 40 % hrubého domácího produktu. Zemědělství a další prvovýroba jsou zastoupeny v celkové míře zaměstnanosti i významu v podstatně menší míře.⁵⁷

⁵⁶ *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR* [online]. 2011. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/100580>>.

⁵⁷ *Vývoj české ekonomiky* [online]. 2011. [cit. 2012-02-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.czech.cz/cz/104938-vyvoj-ceske-ekonomiky>>.

4.2 Vývoj ekonomiky Ruské federace po roce 1989

Po vzniku nezávislého postsovětského Ruska propukla v zemi hluboká hospodářská a sociální krize, která trvala celá devadesátá léta. Většina státních podniků zkrachovala. Vědci z bývalého Sovětského svazu, především z oboru kosmonautiky, která je dnes v útlumu, odcházeli do USA nebo do Japonska. V zemi se začal prosazovat organizovaný zločin a hospodářská kriminalita. S restrukturalizací hospodářství vznikla vrstva extrémně bohatých a extrémně chudých obyvatel.

Ačkoli má Ruská federace jen polovinu rozlohy bývalého Sovětského svazu, zahrnuje ruská ekonomika obrovské prostředky. Rusko ovládlo rozsáhlé zdroje, kterými SSSR řídil všechny aspekty ekonomických aktivit. Systém centrálního plánování zanechal mnohá dědictví, se kterými se ruská ekonomika musela vypořádat během přechodu na tržní ekonomiku.

Většina struktury sovětské ekonomiky, která fungovala až do rozpadu SSSR, byla vybudována ještě za Stalinova vedení. Pouze nepodstatné změny byly provedeny mezi lety 1953 až 1987. Hlavním mechanismem bylo pětileté plánování a roční plánování, které používala sovětská vláda k realizaci ekonomické politiky. Systém centrálního plánování dovozoval sovětským vůdcům rychle uspořádat zdroje v období krizí, například během nacistické invaze a neindustrializovat zemi během poválečného období. Rychlý rozvoj obrany a industriální základny dovolil po válce Sovětskému svazu stát se supervelmocí.

Úspěchy ruské ekonomické reformy v devadesátých letech byly smíšenými pokusy a chybami reformátorů během perestrojky, které za Gorbačova ukázaly na složitost tohoto úkolu. Od roku 1991 udělala země velké kroky směrem k tržnímu hospodářství zavedením základních principů, jako například trhem určené ceny. Kritické prvky jako privatizace státních podniků a značné zahraniční investice proběhly v prvních několika letech postsovětského období. Ačkoli trh rozhodoval o většině cen, vláda stále fixovala ceny některého zboží a služeb, například komunálních služeb a energie.⁵⁸

Dvěma hlavním nezávislým cílům, makroekonomické stabilizaci a ekonomické restrukturalizaci, byla věnována pozornost během přechodu od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice založené na trhu. První znamenal zavedení fiskální

⁵⁸ DOBROVSKÝ, L. *Proměny Ruska za Putinovy vlády* [online]. 2002. [cit. 2012-01-17]. Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/seminar/promeny_ruska.htm>.

a monetární politiky, která podporuje ekonomický růst v prostředí stabilních cen a směnného kurzu. Druhý vyžadoval zavedení obchodních, právních a institucionálních předpokladů – bank, soukromého vlastnictví a obchodních zákonů, které dovolují ekonomice efektivně fungovat. Otevření domácích trhů zahraničnímu obchodu a investicím, tedy propojení ekonomiky se zbytkem světa, bylo důležitou podmínkou k dosažení těchto cílů.

V říjnu 1991 zavedl Jelcin se svými poradci program radikálních ekonomických reforem. Program vytyčil několik politických opatření pro dosažení ekonomické stabilizace. Vyžadoval ráznou redukci vládních výdajů a zaměřoval se na snížení rozpočtového deficitu. Vláda zavedla nové daně a zlepšila jejich výběr, aby se zvýšily příjmy státu.

Dne 17. srpna 1998 propukla v Rusku měnová krize. Ruská vláda provedla jednostrannou restrukturalizaci domácího dluhu a vyhlásila devadesátidenní moratorium na splátky zahraničního soukromého dluhu. Došlo k masivní devalvaci rublu. Ruský stát se ocitl v platební neschopnosti. Politickým důsledkem této krize byl pád ruské vlády a 31. prosince oznámil svoji rezignaci i ruský prezident Boris Jelcin.⁵⁹

První roky nového tisíciletí byly pro ruskou ekonomiku příznivé. Její makroekonomické výsledky se zdály přijatelnými až do roku 2007. Počátkem roku 2008 se začaly objevovat náznaky, že mohou nastat významné změny ve faktorech a podmínkách růstu ruské ekonomiky. Faktory, které byly příčinou rychlého růstu ekonomiky v období 2004 až 2007, začaly slábnout. Ruská vláda si uvědomila, že musí čelit nepříznivému vývoji a přijala řadu opatření k transformaci ekonomiky. Základním dokumentem, který k tomu rozpracovala a schválila je „Strategie ekonomického rozvoje do roku 2020.“⁶⁰

V současné době je ruská ekonomika sedmou nejsilnější na světě. Rusko stále má, i po obtížných devadesátých letech, klíčový význam ve světovém hospodářství. Od roku 1999 zažívá ekonomický růst, na němž se podílí jak zdražení surovin na celosvětových trzích, tak i restriktivní politika vlády vůči dovozu. Rusko má aktivní obchodní bilanci, více vyváží, než dováží.⁶¹

⁵⁹ LANG, V. *Boris Jelcin* [online]. 2012. [cit. 2012-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://tema.novinky.cz/boris/jelcin>>.

⁶⁰ *Zhodnocení vývoje v uplynulých letech, vliv krize na ruskou ekonomiku* [online]. 2012. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.export.cz/exportcz/Hlavn%C3%ADstr%C3%A1nka/Rusk%C3%A1ekonomikazhodnocen%C3%ADaprogna/B3za/Zhodnocen%C3%AD>>.

⁶¹ PÁRAL, P. *Země s mimořádným potenciálem*. Praha, 2011, s. 3.

V ekonomické aktivitě má dominantní postavení metropole Moskva, která ač má pouze čtrnáctinu obyvatel země, tvoří hrubý domácí produkt z jedné třetiny. Je zde také nejvyšší životní úroveň v zemi. V průmyslu si ještě významný podíl drží další velká města v evropské a jihovýchodní části státu. Sibiř a Dálný východ pak slouží především jako surovinová základna.

Hlavními těženými surovinami jsou ropa, zemní plyn, hnědé uhlí a nikl. Rusko má obrovské zásoby ropy a titanu. V zemi existují velké společnosti zaměřené na těžbu ropy – Jukos, Sibněft, Juganskneftgaz. Ruský plynárenský gigant Gazprom je největší firmou na světě zabývající se těžbou plynu. Příjmy z těžby tvoří podstatnou část ruské ekonomiky. Významnými komoditami rostlinné a živočišné výroby jsou brambory, ječmen, pšenice luštěniny, cukrová řepa, vepřové, drůbeží a skopové maso, rybolov. Rusko je považováno za energeticky soběstačný stát.

Rusko je bezesporu zemí s mimořádným potenciálem pro české investory, šancí pro úspěšné české firmy při hledání prostoru pro svůj růst přes české hranice. Znalostí kontaktů i zkušeností a pochopení pro ruské prostředí a jeho specifika je přes přetrženou kontinuitu spolupráce mezi českými manažery, techniky i experty stále ještě dost. Je pouze otázkou, nakolik efektivně je dokážou najít a využít. Podle podepsaných smluv v hodnotě 54 miliard korun při návštěvě ruského prezidenta Dmitrije Medveděva ve dnech 7. až 8. prosince 2011 v Praze to může být reálné.⁶²

4.3 Hospodářská a obchodní spolupráce České republiky a Ruské federace

Ruská federace představuje pro české exportéry obrovský trh, který z pohledu realizace českého exportu představuje značné možnosti pro většinu českého zboží. Vzhledem k měnícím se podmínkám a mezinárodní konkurenci na ruském trhu dochází zjevně k posunu od trhu zboží k trhu investic. Je zájem o přinesení moderní výroby na vysoké technické úrovni, o kooperace na zakládání společných podniků a to prakticky ve všech odvětvích ruské ekonomiky.

Zahraniční obchod České republiky s Ruskou federací zaznamenal za několik posledních let výrazné oživení. Například v roce 2010 ve srovnání s rokem 2009 se zvýšil skoro o 30 %, přitom český vývoz vzrostl o 35 %. Růst vzájemné obchodní

⁶²PÁRAL, P. *Země s mimořádným potenciálem*. Praha, 2011, s. 3.

výměny zaznamenal na druhou stranu i zvýšení dlouhodobě pro Českou republiku záporného salda. Tento růst vyplynul hlavně z růstu cen energetických surovin. Ruská federace si upevnila pozici klíčového obchodního partnera pro Českou republiku. Z hlediska dosaženého objemu obchodního obrátu se posunula z 10. na 8. místo mezi obchodními partnery ČR.⁶³

V souladu s českými i ruskými zákony nemají české firmy podnikající v Rusku povinnost sdělovat informace o svém působení na ruském trhu. České firmy podnikají v Rusku zcela samostatně. Z tohoto důvodu nelze zcela přesně vyjmenovat aktivity jednotlivých firem. Podle neoficiálních informací působí v Ruské federaci přes 100 společností se 100 % českým kapitálem, asi 250 společností s podílovou účastí českého kapitálu, asi 100 subjektů jako filiálky českých společností a asi 200 představitelů firem zastupujících české společnosti.⁶⁴

Nejčastější poptávky na ruském trhu jsou po zboží, zařízeních a náhradních dílech na dříve zakoupené zboží, výrazně menší je poptávka po službách a výrobní kooperaci. Je zájem i o české investice. Z ruské strany jsou časté nabídky výrobních kapacit. Z analýz poptávek ruských firem po českém zboží vyplývá, že největší zájem je o české stroje a zařízení. Jedná se především o kovoobráběcí a dřevoobráběcí stroje, technologické linky na zpracování odpadu, stroje na výrobu obalů, zařízení pro chemický, naftový a plynárenský průmysl, zařízení pro těžební průmysl, stroje na výrobu stavebních materiálů, zařízení pro potravinářský průmysl (hlavně výrobu piva), zařízení pro úpravu vody a čištění odpadních vod.⁶⁵

Česká republika patří mezi aktivní obchodní partnery Ruské federace také v sektoru služeb. Vzájemný obchodní obrát soustavně roste, s výjimkou roku 2009, kdy zaznamenal stejně jako obchod se zbožím, v souvislosti s ekonomickou krizí, značný propad v řádu desítek procent. Na rozdíl od zbožové výměny zůstává obchodní bilance výrazně pasivní v neprospěch Ruské federace. Největší překážkou na trhu služeb Ruské federace jsou zejména administrativní bariéry. Sem lze zařadit zdlouhavost a neprůhlednost při zakládání firem, stále se měnící legislativa, nutnost pracovních povolení pro cizince, průtahy při vyřizování certifikátů, omezení zahraničních subjektů

⁶³ *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR* [online]. 2011. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/stirusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/100580>>.

⁶⁴ *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR* [online]. 2011. [cit. 2012-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000580/?rtc=3>>.

⁶⁵ SAMSONYAN, H. *Rusko jako strategický trh pro české exportéry a investory* [online]. 2010. [cit. 2012-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ces.vse.cz/wp-content/samsonyan1.pdf>>.

do vybraných odvětví ruské ekonomiky, vypisování tendrů na „míru“, přehnané finanční požadavky, nutnost trvalého působení na ruském trhu.

Na druhou stranu je třeba konstatovat, že někteří čeští manažeři nemají dostatečné znalosti specifík ruského trhu, podceňují jeho odlišnost, mají tendenci „učit“ ruské klienty jak jednat a podnikat a mnohdy ani neskrývají své předsudky vůči této zemi. V daných případech jsou vyhlídky na úspěšné podnikání na ruském trhu zcela mizivé.⁶⁶

Co se týká podmínek pro uplatnění českého zboží na ruském trhu, závisí využití distribučních a prodejních kanálů na komoditě, strategii firmy a na délce jejího působení na tomto trhu. V mnoha sektorech, například ve strojírenství, se obchody realizují často na základě tradičních a osobních vazeb. Mnoho zástupců českých firem pracuje s klienty z dob svého předchozího působení. Je nutné počítat s velkou konkurencí, zejména ze strany čínského a německého strojírenského průmyslu.

Místní trh je obtížné zpracovávat na dálku. Kvůli nutnosti poskytovat nezbytný rozsah služeb, které lze těžko zajistit ze zahraničí, je téměř nezbytné mít silné vlastní nebo zprostředkované zastoupení (ruská právnická nebo fyzická osoba), které plnohodnotně prosazuje firmu a jedná aktivně podle požadavků trhu a aktuální situace.

K problémům a rizikům ruského trhu patří zejména nízká vymahatelnost práva, tarifní i netarifní překážky, nestandardnost a mnohdy i neprůhlednost procesu proclívání zboží, korupce na všech úrovních a téměř ve všech sférách, vysoká nákladovost průniku na zdejší trh, ruské firmy mají tendence klást českým firmám často náročné podmínky pro dodávky, nízká dostupnost místních zdrojů financování, obtížně splnitelné podmínky ruských bank při poskytování úvěrů. Mnohé české firmy nevlastní dostatečně velký kapitál, aby mohly ruským partnerům dodávat zboží s odkladem platby, na leasing, na úvěr, popřípadě s odkladem splátek, jak je to běžné u západních firem.⁶⁷

Mezi kladné stránky investičního klimatu pro vstup zahraničního kapitálu na ruský trh patří zejména jeho rozsáhlost, tempo růstu ekonomiky, levná a kvalifikovaná pracovní síla a makroekonomická stabilita. Mezi slabiny naopak patří administrativní a byrokratické překážky, korupce na všech úrovních státní správy, nerozvinutost infrastruktury všeho druhu. Ke slabinám patří rovněž bankovní systém a finanční

⁶⁶ *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR* [online]. 2011. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/stirusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/100580>>.

⁶⁷ *Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu* [online]. 2012. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/str/rusko-zakladni-podminky-pro-uplatneni-ceskeho-zbozi-na/8/1000580/>>.

instituty vůbec, které nestačí ekonomickému rozvoji Ruské federace. Rozporuplná je rovněž snaha o posílení vlivu státu ve všech tzv. strategických podnicích. Nicméně v současné době dochází k revizi seznamu strategických podniků a snižování jejich počtů v souvislosti s připravovanou privatizací, což rozšíří možnost pro zahraniční investory. Ruská vláda přijímá v této souvislosti opatření, které mají eliminovat jak administrativní překážky, tak příležitosti ke korupci.

4.4 Energetické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací

Když Česká republika převzala začátkem roku 2009 předsednictví v Radě Evropské unie, prvním problémem, který musela řešit, byl spor o ceny zemního plynu mezi Ruskem a Ukrajinou. V důsledku rusko-ukrajinských neshod se ocitla řada evropských států přibližně na tři týdny bez dodávek zemního plynu. Energetická krize znovu nekompromisně odhalila evropskou slabinu v podobě závislosti na dovozu energetických produktů z Ruska, pokrývající přibližně čtvrtinu spotřeby ropy a zemního plynu Evropské unie. Lednový spor rozvířil v zemích EU debatu okolo důvěryhodnosti Ruské federace a Ukrajiny jako spolehlivých obchodních partnerů.⁶⁸

Vzájemná závislost a zároveň nerovnost se projevuje v závislosti České republiky na dovozu ropy a zemního plynu z Ruska, který zajišťuje tři čtvrtiny veškeré spotřeby státu. Ve skutečnosti celková závislost České republiky na dovozu energetických surovin, zejména díky značným zásobám uhlí a uranové rudy, je méně než 40 %. To je dáno zejména strukturou energetického mixu České republiky, kde podíl tuhých paliv počítá se 47 %. Zemní plyn představuje 20 %. Obnovitelné zdroje počítají se 3 % a jaderná energie dosahuje téměř 12 %. Kapalná paliva pak odpovídají 18 %.⁶⁹

Menší zdroje ropy se v České republice nacházejí na jižní Moravě. Přes vysokou kvalitu získané ropy zajišťuje její těžba pouze okolo 4 % spotřeby. Proto je Česká republika závislá přibližně z 96 % na dovozu ropy ze zahraničí. Přitom z Ruska dováží Česká republika přibližně 71 % své spotřeby ropy, která je přepravována jižní

⁶⁸ TICHÝ, L. *Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení Evropské unie* [online]. 2010. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php%ID%=415>>.

⁶⁹ TICHÝ, L. *Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení EU* [online]. 2010. [cit. 2012-02-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=415>>.

větví ropovodu Družba. O distribuci ropy z Ruska vyjednává Česká republika se státní společností Transněft a ropa jako taková se nakupuje přímo u těžebních společností.⁷⁰

Alternativu k dodávkám ruské ropy představuje ropovod Ingolstadt - Kralupy - Litvínov (IKL), který byl uvedený do provozu koncem roku 1995 a zajišťuje okolo 26 až 30 % roční spotřeby státu. Celková přepravní kapacita obou tuzemských ropovodů je přibližně 19 miliónů tun ročně. Roční kapacita ropovodu Družba je v ČR 9 miliónů tun ropy a propustnost ropovodu IKL je 10 miliónů tun ropy ročně.⁷¹

Podobná situace je i v případě zemního plynu, kde je Česká republika v zásadě plně závislá na dovozu zemního plynu ze zahraničí. V roce 1998 byl uzavřen kontrakt mezi akciovými společnostmi Transgas a Gazexport na dodávku 8 až 9 miliard m³ ruského plynu ročně a to na období 15 let. Tato smlouva byla v roce 2006 prodloužena společností RWE Transgas do roku 2035, což České republice zajišťuje dlouhodobé dodávky plynu. Na importu ruského plynu je ČR závislá ze 75 %. Plynovod Bratrství se v České republice jižně od Brna napojuje na Tranzitní plynovod, který zajišťuje přepravu zemního plynu zejména ve směru východ-západ do zemí Evropské unie. Provozní konfigurace Tranzitního plynovodu České republiky umožňuje i paralelní přepravu plynu ve směru západ-východ. Poprvé tato možnost byla využita během plynové krize v roce 2009.

Důležitý krok České republiky ke snížení stoprocentní závislosti na ruském plynu byl uskutečněn v dubnu 1997, kdy přes výhrady Ruska a společnosti Gazprom uzavřela česká společnost Transgas dlouhodobý kontrakt na dodávky zemního plynu z Norska až do roku 2017. Do České republiky vstupuje norský plyn u krušnohorské Hory Sváté Kateřiny a roční objem dodávek se pohybuje okolo 2 miliard m³ zemního plynu.⁷²

Pokud by se Rusko rozhodlo omezit dodávky ropy do České republiky, projeví se to vynaložením vyšších nákladů za odběr dražší ropy dopravované ropovodem IKL. Stejně se projeví krátkodobé zastavení přívodu zemního plynu. Naposledy k tomu došlo začátkem roku 2009. Přestože Česká republika energetickou krizi zvládla bez větších problémů, musela k zajištění své energetické bezpečnosti

⁷⁰ *Česká ropa za světové ceny* [online]. 2008. [cit. 2012-01-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.petrol.cz/ropa/clanek.asp?id=9483>>.

⁷¹ TICHÝ, L. *Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení Evropské unie* [online]. 2010. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php%ID%=415>>.

⁷² TICHÝ, L. *Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení Evropské unie* [online]. 2010. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php%ID%=415>>.

importovat nákladnější zemní plyn severní cestou z Norska. Existuje nebezpečí, že Rusko nebude v budoucnu schopné pokrýt spotřebu ropy a zemního plynu zemí EU a sníží nasmlouvaný objem exportu. Česká republika, spolu s ostatními evropskými státy, bude nucena k zajištění dodávek energetických surovin investovat nečekané finanční prostředky do obnovy ruského energetického sektoru. Česká republika je přitom velmi citlivá vůči prudkému nárůstu cen ropy a zemního plynu, který by se negativně projevil ve všech ekonomických a sociálních oblastech fungování země.

Energetická zranitelnost České republiky záleží na dostupnosti alternativních zdrojů, které by mohly nahradit danou surovinu. Například pokud by došlo k přerušení dodávek zemního plynu z Ruska, nebude Česká republika schopna tuto ztrátu v časovém horizontu nepřesahujícím 90 dnů nahradit. Naopak v případě dlouhodobého či úplného zastavení exportu ruské ropy bude zranitelnost České republiky relativně menší, protože do České republiky přichází také neruská ropa prostřednictvím ropovodu IKL, jehož celkový podíl na objemu českého importu ropy od roku 1999 stále roste a to na úkor ropovodu Družba.⁷³

Uvedené scénáře ukončení dovozu ruských energetických surovin jsou v současné době spíše nepravděpodobné. Trvalé zastavení dodávek ropy a zemního plynu z Ruska do České republiky by se totiž dotklo také exportu daných surovin do dalších evropských zemí.

Na druhou stranu stav vzájemné závislosti může stejně tak přinášet zranitelnost pro Ruskou federaci. Citlivost Ruské federace, jejíž ekonomika je silně závislá na příjmech z vývozu nerostného bohatství, spočívá jednak v riziku sníženého odběru množství nerostných surovin, jednak ve zmenšení zisků z jejich prodeje. Zároveň je energetická zranitelnost Ruska ovlivňována nebezpečím z nezaplacení dodávek odebraného objemu zemního plynu a ropy a nespolehlivostí tranzitních zemí. Česká republika je v tomto ohledu nejen spotřebitelskou zemí, ale současně představuje pro Ruskou federaci strategickou tranzitní zemi. Přes území České republiky prochází prostřednictvím Tranzitního plynovodu ruský plyn do Německa a dále do Francie.⁷⁴

Rusko je zároveň zranitelné vzhledem k pokusům Evropské unie vybudovat nové alternativy pro přepravu ropy a zemního plynu. Právě jednou z mála možností, které Česká republika má vůči Ruské federaci, je podpora výstavby nových přepravních

⁷³ *Svět ropy* [online]. 2012. [cit. 2012-02-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.petroleum.cz/svet-ropy.aspx>>.

⁷⁴ TICHÝ, L. *Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení Evropské unie* [online]. 2010. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php%ID%=415>>.

tras. Pokud by došlo k vybudování některého z plánovaných evropských produktovodů obcházejících ruské teritorium (plynovod Nabucco, Trans-kaspický plynovod, Trans-kaspický systém přepravy ropy), bude problém Ruské federace spočívat ve zmenšeném odběru ropy a zemního plynu ze strany Evropské unie.

Plynové krize, vzniklé kvůli sporům Ruské federace a Ukrajiny, z nichž ta na začátku roku 2009 postihla značnou část Evropy, odhalily slabinu v podobě závislosti evropských zemí na dovozu plynu z Ruska. Toto zjištění nahrává rozvoji jaderné energetiky. Alternativní ekologické zdroje, tzv. obnovitelné zdroje, jsou z technických důvodů naprosto nedostatečné a paroplynové elektrárny mají mnoho nedostatků. Dnes právě nejvíce viditelným nedostatkem je nejistota dodávek plynu.⁷⁵

Jaderná energetika zažívá renesanci na celém světě. Dostavba Jaderné elektrárny Temelín zaručuje pokrytí rostoucí spotřeby elektřiny v České republice po roce 2020 a vytvoření dostatečné rezervy pro bezpečnost a stabilitu energetické soustavy. Jaderná elektrárna Temelín byla projektována pro výstavbu čtyř jaderných bloků, a proto dostavba zbývajících dvou maximálně využije stávající infrastrukturu.⁷⁶

Jaderná elektrárna Temelín přešla v roce 2009 z amerického na ruské palivo. Novým dodavatelem se stal na deset let ruský TVEL, který vyhrál v roce 2006 výběrové řízení. TVEL je jedním z předních výrobců a dodavatelů jaderného paliva na světě. Dodává ho do sedmdesáti šesti jaderných reaktorů v šestnácti zemích Evropy a Asie.

Elektrárenská společnost ČEZ předala dne 31. 10. 2011 zadávací dokumentaci na dostavbu jaderné elektrárny Temelín třem uchazečům a zahájila tak výběrové řízení. Stále ale zůstává nejasné, kdy vlastně samotná dostavba začne. Všichni tři uchazeči - francouzská Area, česko-ruské konsorcium Škody JS a Rosatomu a americko-japonský Westinghouse, nabízejí pro Temelín moderní reaktory takzvané třípůlté generace, které však ještě nikde na světě nebyly vyzkoušeny. Současným favoritem je česko-ruské konsorcium. Ruská strana s nejvyšší pravděpodobností dokáže na zakázce garantovat největší podíl českých firem. Také celková česko-ruská obchodní vazba, zejména v energetice, je daleko užší, než v případě konkurentů.⁷⁷

Ještě devět let po spuštění nových dvou jaderných bloků v Temelíně bude mít hlavní dodavatel stavby jistotu, že v této elektrárně uplatní také své jaderné palivo. To

⁷⁵ *Plynová krize nahrává jádru* [online]. 2009. [cit. 2012-01-12]. Dostupný z WWW: <<http://nejzpravy.blogspot.com/2009/01/plynov-krize-nahrv-jdru.html>>.

⁷⁶ *Zvažovaná dostavba elektrárny Temelín* [online]. 2012. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/zvazovana-dostavba-elektrarny-temelin.html>>.

⁷⁷ *ČEZ předal zájemcům o dostavbu Temelína zadávací dokumentaci* [online]. 2011. [cit. 2011-10-31]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/249011-cez-predal-zajemcum-o-dostavbu-temelina-zadavaci-dokumentaci.html>>.

vyplývá ze zadávací dokumentace. Jenom hodnota dodávek palivových souborů dosáhne za tuto dobu řádově desítek miliard korun. V dodávkách paliva pro české jaderné elektrárny kraluje ruská firma TVEL. Je stoprocentním dodavatelem paliva pro obě české elektrárny. Pokud by v temelínském tendru zvítězilo česko-ruské konsorcium, získal by TVEL, patřící do skupiny podniků Rosatom, jako svého odběratele i nové bloky Jaderné elektrárny Temelín.⁷⁸

⁷⁸ ŽIŽKA, J. *Budou Rusové opět na koni? Ukáže tendr* [online]. 2011. [cit. 2012-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.e15.cz/nazory/analyzy/budou-rusove-opet-na-koni-ukaze-tendr-713581>>.

5 Bezpečnostní politika České republiky ve vztahu k Ruské federaci

Bezpečnostní, obranná a vojenská politika se v každém státě zakládá především na analýze bezpečnostních rizik a ohrožení a na finančních možnostech společnosti zajistit vlastní obranu a bezpečnost. Po rozpadu bipolárního světa se výrazně změnila bezpečnostní rizika světa, regionů i států. Objevily se nové faktory ovlivňování světového vývoje. Svět se začal otevřeněji globalizovat, v mezinárodních vztazích se otevřel prostor pro pluralitu. Současně se zvedla bipolaritou kontrolovaná vlna nacionalistických hnutí.

Suverenita států, zejména malých, ve změněné situaci nepostačuje držet krok s tendencí ke globalizaci a dokáže se jen obtížně vyrovnávat s vlnami imigrací a mezinárodního terorismu. Vědecké objevy a jejich technické aplikace jsou snadno dostupné nejen státům, ale i strůjčům bezpečnostních rizik, mnohdy i malým agresivním skupinám či dokonce jednotlivcům.

Zatímco ještě v osmdesátých letech hrozil záměrně či náhodně vyvolaný světový raketonukleární konflikt, v devadesátých letech byl nahrazen nelehko předvídatelnými lokálními konflikty spolu s novými nebo rozmáhajícími se hrozbami, riziky a ohroženími, jako je obchod se zbraněmi hromadného ničení, mezinárodně organizovaný zločin, nové formy kriminality, terorismus, projevy extremismu, masové migrace a podobně. Nerovnoměrně rozvinuté mezinárodní ekonomické vztahy jsou zdrojem vážných hospodářských problémů a mohou vést k ohrožení stability jednotlivých států i regionů.⁷⁹

5.1 Vojenské hrozby – vztahy NATO a Evropské unie s Ruskou federací

Vstupem do NATO se Česká republika přihlásila k odpovědnosti za obranu hodnot západní civilizace. Současně učinila ostatní členy NATO odpovědnými za svoji obranu, ale zároveň se také zavázala přispět k jejich obraně. Členství v NATO je považováno za hlavní pilíř obrany ČR a za dlouhodobou záruku její vnitřní stability

⁷⁹ PURKRÁBEK, M., RAŠEK, A. *Bezpečnostní rizika ČR a naše reakce na ně* [online]. 2001. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2001_2/71.htm>.

a politické nezávislosti. Česká republika považuje obranu své země za jednu z priorit, jak si zachovat politickou nezávislost a přitom dostát závazkům vůči svým partnerům v NATO a Evropské unii.⁸⁰

Velká pozornost ze strany ČR je věnována bezpečnostní politice Ruské federace. Charakteristickým znakem ruské politiky je pokračující snaha o obnovení bývalého postavení globální velmoci. V rámci tohoto cíle podniká Ruská federace kroky v legislativní oblasti, snaží se zvyšovat potenciál jí vedených bezpečnostních složek, reformuje a modernizuje ozbrojené síly. Své velmocenské ambice demonstruje například prováděním dálkových letů strategického letectva a dálkových plaveb nejmodernějších prostředků vojenského námořnictva.⁸¹

Vojenská doktrína Ruské federace přijatá v únoru 2010 uvádí, že Rusko se v zahraniční a bezpečnostní politice chová otevřeně, pevně a zásadově, podle vlastních slov „konstruktivně pragmaticky“. Snaží se mezinárodní vztahy deideologizovat. Přijímá taková rozhodnutí, kterými maximalizuje možnost prosadit národní zájmy a zrovnoprávnit roli Ruské federace při řešení mezinárodních otázek. Hlavní hrozbou, podle vojenské doktríny Ruské federace, je rozšiřování a přibližování NATO k hranicím Ruské federace a rozmístování systémů protiradarové obrany.⁸²

Řešení vojenských hrozeb je problémem ve vztazích NATO a Evropské unie s Ruskou federací. Otázky protiraketové obrany byly v bakalářské práci již zmíněny ve třetí kapitole. Řada problémů je také v oblasti konvenčních zbraní, které vyvrcholily v roce 2007 sdělením Moskvy, že odstupuje od Smlouvy o konvenčních silách v Evropě. Rusko se rovněž může cítit ohroženo základnami USA a NATO v Evropě a ve střední Asii. Rozmístování protiraketové obrany poblíž svého území může vnímat jako nepřímý útok na svůj strategický arzenál.

Ekonomické a diplomatické úspěchy i bezpečnostně-vojenské akce a činy Ruské federace přitom potvrzují, že tato země se znovu stává supervelmocí s globálním vlivem. Své postavení si plně uvědomuje a postupuje tak, aby prosadila své mocenské zájmy, jež se mnohdy nemusejí shodovat se zájmy Evropských zemí a tudíž ani se

⁸⁰ KOLÍN, V. *Obrana ČR na rozcestí* [online]. 2011. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.defenceandstrategy-eu/filemanager/files/file.php?file=56775>>.

⁸¹ *Vojenské zpravodajství České republiky* [online]. 2010. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.vzcr/static/zprava2010.aspx>>.

⁸² *Rusko: Zahraničně-politická orientace* [online]. 2010. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://businessinfo.cz/cz/sti/rusko-zahranicne-politicka-orientace/3/1000580/>>.

zájmy České republiky. Na druhou stranu je přitom třeba si uvědomit, že Rusko pro nás není v současné době vojenskou hrozbou, ale je komplikovaným partnerem. Právě Ruská federace je totiž nejdůležitějším partnerem NATO mimo jeho hranice.⁸³

5.2 Bezpečnostní rizika současného světa

Vznik rozsáhlejší vojenské agrese proti České republice a NATO je v předvídatelném horizontu vysoce nepravděpodobný a případnou hrozbu bude možné oddálit s dostatečným předstihem umožňujícím přijmout adekvátní opatření. V dlouhodobé perspektivě však tuto možnost nelze vyloučit a je třeba s ní počítat v koncepci výstavby ozbrojených sil České republiky.

Nadále však přetrvávají a v mnoha případech se zvyšují bezpečnostní rizika nevojenského charakteru, pramenící zejména z náboženských a etnických konfliktů nebo hospodářských problémů a nestability politického řádu. Tato rizika mohou vyústit v omezené ozbrojené konflikty, u nichž hrozí možnost rozšíření. Další hrozby nevojenského charakteru jsou spojeny zejména s možným zneužitím nebezpečných látek a technologií, přírodními a průmyslovými katastrofami, organizovaným zločinem, masivními a nelegálními migracemi osob, šířením drog, narušením informačních a řídicích systémů, ohrožením pořádku a majetku občanů.⁸⁴

Mezi bezpečnostní rizika nevojenského charakteru, která jsou v popředí zájmu v České republice, patří: Terorismus, organizovaný zločin, extremismus, kybernetické hrozby, bezpečnost civilního letectví a zranitelnost elektroenergetiky.

Terorismus – Úroveň připravenosti České republiky na případný teroristický útok je možné označit za odpovídající. Přitom je třeba zdůraznit, že současná situace v České republice je z hlediska teroristických projevů klidná. Česká republika se za dobu své existence nestala dějištěm žádné akce, kterou by bylo možné označit za teroristický útok. Neexistují ani žádné příznaky toho, že by se mohla dějištěm takového útoku stát.

⁸³ VISINGR, L. *Ruská federace: Staronová supervelmoc* [online]. 2007. [cit. 2012-02-27]. Dostupný z WWW: <http://www.natoaktual.cz/na_analyzy.aspx?c=A070827_104504_na_analyzy_m02>.

⁸⁴ HORÁK, R. *Bezpečnostní politika ČR* [online]. 2009. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.socped2009.wz.cz/bezp.politika.doc>>.

Organizovaný zločin – Představuje v současné době nejzávažnější nevojenskou hrozbu pro českou společnost. Takřka veškerá závažná trestná činnost, která je v současnosti páchána na území České republiky, nese prvky organizovanosti. Nejefektivnější zbraní organizovaného zločinu je přizpůsobivost. Zločinecké skupiny jsou tvořeny převážně na základě národnostní příslušnosti, přičemž jednotlivé národnosti si uchovávají úzké vztahy s domovským prostředím. Činnosti těchto skupin se z větší části prolínají, přičemž mezi nejvýnosnější aktivity patří hospodářská kriminalita, nelegální migrace a obchod s lidmi, výroba a distribuce omamných a psychotropních látek a autokriminalita.

Kybernetické hrozby – Moderní informační a komunikační technologie se vyznačují celou řadou vlastností, které znamenají nejenom výhodu pro bezúhonného uživatele, ale i pro zločince. Z toho důvodu se jedná o jednu z klíčových bezpečnostních výzev současnosti. Bezpečné informační a komunikační technologie jsou nezbytnou podmínkou vytváření moderní a efektivní veřejné správy. Totéž platí o boji proti dalším formám nelegálních a nežádoucích aktivit v kyberprostoru, jako je zneužívání elektronického bankovníctví, šíření zakázaných forem pornografie, extremistická propaganda, umístování návodů na výrobu výbušnin a jiných improvizovaných zbraní a některým dalším aktivitám.⁸⁵

Extremismus – Radikalizace, profesionalizace a internacionalita extremistů představuje bezprostřední každodenní bezpečnostní hrozbu. Čelíme v jejich podání vysoce organizované a efektivní trestné činnosti, přesahující nejen hranice regionů, ale i hranice republiky. Česká republika patří mezi ty unijní státy, které formulovaly svou protixtremistickou politiku, vycházející z řady opatření zaměřených jak do represivní oblasti, tak do preventivních programů.

Bezpečnost civilního letectví – Problematika bezpečnosti civilního letectví se zejména po 11. září 2001 stala prioritou státních bezpečnostních složek. Ochrana civilní letecké dopravy představuje soubor mnoha opatření jak v oblasti pozemní, tak vzdušné bezpečnosti.⁸⁶

⁸⁵ *Bezpečnostní hrozby* [online]. 2010. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-hrozby-337414.aspx>>.

⁸⁶ *Bezpečnost civilního letectví* [online]. 2009. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-hrozby-337414.aspx?q=Y2hudW09NQ%3D%3D>>.

Elektroenergetická infrastruktura - Nejzranitelnější infrastrukturou je elektroenergetika. Tato zranitelnost je dána jednak vysokou centralizací, která se u jiné infrastruktury nevyskytuje, jednak tím, že elektřinu nelze prakticky na rozdíl od ropy a zemního plynu skladovat. Během 4 sekund se tak při neschopnosti vyrovnat nabídku s poptávkou může celý systém zhroutit a země se ponoří do tmy. Snaha o maximální snižování nákladů vede až k nerespektování fyzikálních zákonů, což může vést ke zhroucení infrastruktury.⁸⁷

Nelze přehlédnout další bezpečnostní rizika, jakými jsou průmyslové, technické a vojenské havárie, živelní pohromy, epidemie, ekologické kolapsy, klimatické změny, úbytek lesů, pitné vody, kdy v nejbližším období hrozí kvůli nedostatku vody i válečné konflikty. Nelze ani přehlížet nebezpečí plynoucí z nekontrolovatelného rozvoje vědy, například v jaderné fyzice, genetice, lékařství, biologii, informatice atd.

5.3 Ruskojazyčný organizovaný zločin v České republice

V rámci Ruské federace působí celá řada organizovaných kriminálních skupin rozmanitého původu, velikosti či síly, z nichž některé je možné považovat za mafiánské struktury a jiné nikoli. Některé mafie jsou mocné a ovládají velká a bohatá teritoria, jiné mají omezený vliv. Některé kriminální skupiny mají globální charakter. Mají své zájmy v celé řadě států, participují na globálních zločineckých aktivitách a vstupují do mnoha ekonomik. Usilují o hospodářskou a politickou moc v mnoha zemích světa, přičemž jejich snahy jsou vesměs úspěšné.

V podstatě všechny výše zmíněné organizované kriminální skupiny mají zároveň charakter celoruských mafií a ovlivňují politiku a ekonomické prostředí v rámci Ruské federace. Jednotná centrálně řízená entita zvaná ruská mafie, postsovětská či jinak nazývaná mafie v Rusku ve skutečnosti neexistuje. V rámci teritoria Ruské federace nikdy nedošlo k faktickému sjednocení frakcí organizovaného zločinu. Jako propletenec vztahů mezi jednotlivými výraznými předáky může být v některých případech a v některých regionech za jednotnou považována.

⁸⁷ BENEŠ, I. *Nejzranitelnější kritickou infrastrukturou je elektroenergetika* [online]. 2011. [cit. 2012-01-21]. Dostupný z WWW: <<http://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/iven-benes-nejzranitelnejsi-kritickou-infrastrukturou-je-elektroenergetika>>.

Míra reputace většiny postsovětských organizovaných kriminálních skupin je obecně velmi vysoká mimo hranice postsovětského prostoru, což souvisí se sklonem k nadměrnému násilí. Tato reputace byla vybudována natolik, že stačí pouze působit dojem ruskojazyčného gangstera a respekt je zajištěn. Organizovaný zločin v Ruské federaci je třeba vnímat jako bezpečnostní hrozbu nejen pro evroasijskou velmoc, ale i pro středoevropský prostor a pro celý svět.⁸⁸

Ruskojazyčný organizovaný zločin je nutné v českých podmínkách důsledně rozdělit na „ruský“ a „ukrajinský“. Mají obdobnou organizační strukturu a páchají podobnou organizovanou trestnou činností. Ruské zločinecké organizace však uznávají tradiční kriminální elitu, kterou je „vor v zákoně“ (česky – zloděj podle zákona, podle práva). Ten je nejvyšší autoritou v kriminálním prostředí a má nebývale vysokou autoritu, značný vliv a vážnost. Ostatní zločinci mu projevují úctu a hledají u něho pomoc. „Vor v zákoně“ za žádných okolností nespolupracuje s policií ani s dalšími státními orgány. Ukrajinské zločinecké gangy jsou organizovány moderněji a tradiční „vory v zákoně“ neuznávají.

Ruské zločinecké gangy a mafie působily v rámci Ruské federace již za existence bývalého Sovětského svazu. Jejich činnost však byla omezena totalitním společenským systémem. Velký nedostatek značné části spotřebního zboží ale vytvářel podmínky pro kriminální podnikání. Docházelo zejména k finančním podvodům, ke korupci úředníků, vojáků i politiků.⁸⁹

V souvislosti s rozpadem SSSR se organizovaný zločin rozšířil z Ruské federace i na území dalších států, zejména na území zemí bývalého východního bloku. v současné době působí na území Ruské federace více než dvě stě zločineckých skupin na vysoké mezinárodní úrovni a ty působí ve více než čtyřiceti státech světa.

Počátkem devadesátých let minulého století se v České republice začaly postupně usazovat ruskojazyčné gangy, jejichž základnou se z počátku staly Karlovy Vary. Postupně docházelo k rozpínání těchto gangů do dalších míst našeho státu.

Vývoj organizovaného zločinu v České republice je třeba rozdělit do dvou etap. V první etapě v letech 1990 až 1996 šlo ze strany ruského organizovaného zločinu

⁸⁸ ŠMÍD, T. *Organizovaný zločin v Ruské federaci*. Brno, 2009, s. 217 - 226.

⁸⁹ NĚMEC, M., OREL, J. *Česká republika a hrozba nových forem kriminality. Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky*. [online]. 2011. [cit. 2012-04-01]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/2003/casopisy/pol/0411/nemec_info.html>.

o páchání trestné činnosti vyznačující se zejména krutostí a násilím. Ruskojazyčné gangy v té době páchaly zejména majetkovou trestnou činností, loupežná přepadení obsluh benzínových čerpacích stanic, pošt, peněžních ústavů, kasin a nočních erotických klubů. Dále se zabývaly vybíráním poplatků od českých podnikatelů za takzvanou fiktivní ochranu, krádežemi osobních automobilů, organizovanou prostitucí, pašováním drog a nelegálním obchodem se zbraněmi a výbušninami a jaderným materiálem.⁹⁰

Ve druhé etapě pak ruskojazyčné gangy přešly na vyšší stupně organizování kriminálního zločinu. Na organizovaný zločin krytý legálním podnikáním. Podstata spočívá v tom, že původní zločinecké gangy propraly špinavé peníze získané v první etapě svého zločinného působení v České republice a zároveň k nám přišly nové vzdělanější zločinecké struktury, které s sebou přivezly kapitál pocházející z organizované trestné činnosti páchané mimo území České republiky. Tento kapitál pak následně použijí v naší republice pro zakládání legálních obchodních firem s rozličným zaměřením.⁹¹

Charakteristickým rysem činnosti všech ruskojazyčných skupin organizovaného zločinu je pronikání do ekonomické sféry, snaha o získání významného vlivu ve strategických hospodářských odvětvích, snaha o korupci příslušníků státní správy, snaha etablovat své členy či spolupracovníky v orgánech státní moci. K těmto činnostem používají značné finanční prostředky získané z organizovaného zločinu.

⁹⁰ NĚMEC, M. *Ruský organizovaný zločin v ČR* [online]. 2008. [cit. 2012-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.bezpecnost.estranky.cz/clanky/bezpecnostni-riziko/rusky-organizovany-zlocin-v-cr.html>>.

⁹¹ NĚMEC, M. *Ruskojazyčný organizovaný zločin v České republice (jeho organizační struktura a trestná činnost)* [online]. 2008. [cit. 2012-03-14]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/2003/casopisy/pol/0409/rusko_info.html>.

6 Současná etapa vzájemných vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací, předpoklad dalšího vývoje

Česká republika vystupuje v mezinárodních vztazích z pozice demokratického a politicky, hospodářsky a sociálně stabilního státu ve střední Evropě. Do značné míry je orientována na mezinárodní spolupráci, což je dáno tím, že je menším evropským státem, ale také otevřenou ekonomikou s vysokým podílem vývozu a služeb na tvorbě HDP a nedostatkem vlastních zdrojů.

Zásadní význam pro mezinárodní postavení a bezpečnost České republiky má její členství v NATO a Evropské unii, představující naplnění stěžejních zahraničně politických priorit od vzniku samostatného státu. V rámci těchto orgánů se jí otevírají nové cesty k prosazování svých zájmů.⁹²

Klíčovým partnerem České republiky a Evropské unie je Ruská federace. Budování strategického partnerství s Ruskem je rozhodující z několika důvodů. Rusko je největším sousedem Evropské unie, v geopolitickém i bezpečnostním ohledu je klíčovým hráčem v celosvětovém měřítku a jedním z klíčových hráčů v prostoru obklopujícím Evropu. Vzhledem k tomu, že Rusko je prvořadým dodavatelem energie do Evropské unie a její vývoz má podle předpokladů v nadcházejících letech dále růst, je významným prvkem vztahů Evropské unie a Ruské federace energetická bezpečnost.

Další oblasti s dynamickým růstem jsou obchodní a investiční vztahy s Ruskem. Rusko představuje pro zboží a služby Evropské unie rozsáhlý trh, charakteristický významnou expanzí a vzrůstající kupní silou, což způsobuje, že Rusko je třetí největší obchodní partner Evropské unie. Trh Evropské unie je naproti tomu nejvýznamnější odbytiště ruského vývozu. Společnosti z Evropské unie jsou hlavními investory v Rusku.⁹³

6.1 Koncepce zahraniční politiky České republiky

Česká republika je, dvacet let po zásadních politických změnách ve střední a východní Evropě, stabilní demokratickou, ekonomicky a sociálně vyspělou zemí

⁹² *Mezinárodní vztahy a zahraniční politika* [online]. 2009. [cit. 2012-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.czech.cz/cz/Objevte-CR/Fakta-o-CR/Politika/Mezinarodni-vztahy-a-zahranicni-politika>>.

⁹³ CSÁSZI, L. *Ruská federace* [online]. 2008. [cit. 2012-03-13]. Dostupný z WWW: <http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/relations/article_7241_cs.htm>.

s vysokou mírou zajištění svého mezinárodního postavení a vnější bezpečnosti. Hlavní důraz zahraniční politiky je položen na udržení harmonie mezi podporou lidských práv a demokratizace, zajištěním bezpečnosti a vnější hospodářskou politikou, která je druhou základní složkou českého působení v zahraničí.

Neopominutelnou součástí české zahraniční politiky je energetická bezpečnost. Bezpečnostní hrozby, kterým v současnosti ČR čelí, jsou převážně nestátní povahy. Za nejvýznamnější z nich je považován organizovaný zločin spojený s nelegální migrací. Stejně, jako v případě terorizmu, jde o problém, k jehož řešení je nezbytná mezinárodní spolupráce nejen se sousedy a členy Evropské unie, ale zvláště se zeměmi, v nichž mají tyto hrozby svůj původ. V případě České republiky se jedná především o státy bývalého Sovětského svazu.⁹⁴

V červenci roku 2011 byla schválena nová Koncepce zahraniční politiky České republiky, ve které se konstatuje, že dvacetiletá etapa návratu naší země do „Evropy“ je úspěšně završena a před českou zahraniční politikou stojí nové úkoly. K tomu utváří novou koncepci svého působení pro střednědobý horizont a nově formuluje prioritní cíle. Koncepce reflektuje reálné možnosti České republiky v mezinárodním prostředí a je založena na rovnováze mezi zdroji a ambicemi.

Mezi priority zahraniční politiky České republiky zmiňuje koncepce pro následující období posilování bezpečnosti ČR, analýzu hrozeb a působení proti nim, prosazování hospodářské politiky a obchodních zájmů ČR v zahraničí, posilování pozitivního obrazu a vnímání ČR v zahraničí, rozvíjení dobrých vztahů se sousedními státy a posilování regionální spolupráce, podporování akceschopné a ekonomicky a politicky silné Evropské unie, udržování a posilování transatlantické vazby, dodržování lidských práv a demokracie ve světě, posilování evropské integrace východní a jihovýchodní Evropy.

V souvislosti s Ruskou federací je cílem české zahraniční politiky udržovat dobrý a oboustranně výhodný vztah s ní. Strategické, bezpečnostní a ekonomické zájmy České republiky, včetně jejího pevného ukotvení v Evropské unii a NATO, budou žádoucím základem vzájemně výhodných vztahů s Ruskem. Česká republika přitom přivítá posílení spolupráce ve všech oblastech společného zájmu.

Důležitým zájmem České republiky je rozvíjet vyváženou ekonomickou výměnu, energetickou spolupráci a rovněž součinnost v oblasti boje proti terorismu.

⁹⁴ KARÁSEK, T. *Priority české zahraniční politiky* [online]. 2011. [cit. 2012-02-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/priority-ceske-zahranicni-politiky.html>>.

Česká republika bude pokračovat v dialogu s ruskou občanskou společností, zejména v oblasti podpory lidských práv.⁹⁵

6.2 Perspektivy ruského trhu pro českou ekonomiku

Budeme-li hledat nedostatky v zahraničním obchodu České republiky, musíme začít u jeho velmi jednostranné orientace na našeho německého souseda a další země Evropské unie. Z hlediska růstového potenciálu a záruky stability je však třeba dosáhnout větší teritoriální různorodosti našeho zahraničního obchodu. Největší šance jsou přitom tam, kde to z minulosti dobře známe a odkud jsme ne zrovna prozíravě před lety odešli.

Ruská federace je v současnosti sedmou ekonomikou světa, v posledních letech se podstatně proměnila a je jisté, že bude dále stoupat. Je nesporné, že i z otřesů, které mohou Českou republiku potkat v souvislosti s vývojem dluhové krize v Evropě, se Rusko vymaní rychleji a s menšími důsledky. Pro Českou republiku je tato země dlouhodobě velmi důležitým partnerem. Jedná se o trh se skoro 145 milióny potenciálních zákazníků, v některých oblastech dosud nesaturovaný, s velkou absorpční kapacitou a kvalifikovanou pracovní silou. V návaznosti na současnou finanční a hospodářskou krizi potřebuje Rusko pro oživení své ekonomiky urychlit modernizaci svých výrobních fondů, zavést nové progresivní technologie a obnovit základní kapitál.⁹⁶

Rusko je největším vývozcem zemního plynu na světě, druhým největším vývozcem ropy a třetím největším vývozcem oceli a hliníku. Šancí při těžbě a zpracování surovin je v Rusku pro české podnikatele mnoho. Možností je však na ruském trhu mnohem více. Šedesát dva procent ruského domácího produktu vzniká ve službách. Mohutně se rozvíjí finanční sektor. Růst příjmů domácností zvyšuje poptávku po kvalitním spotřebním zboží, ale i potravinách. Neuvěřitelné možnosti rozvoje má ruské zemědělství.

Ruská federace je proto bezesporu zemí s mimořádným potenciálem pro české investory a šancí pro úspěšné české firmy při hledání prostoru pro svůj růst mimo

⁹⁵ *Koncepce zahraniční politiky České republiky* [online]. 2011. [cit. 2012-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/statni-podpora-exportu/koncepce-zahranicni-politiky>>.

⁹⁶ *Perspektivní obory pro vývoz do Ruské federace* [online]. 2009. [cit. 2012-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rusko/perspektivni-obory-pro-vyvoz-do-ruska/1000580/53640/>>.

české území. Přitom znalosti kontaktů, zkušenosti a pochopení pro ruské prostředí a jeho specifika je přes přetrženou kontinuitu spolupráce mezi českými manažery, techniky i experty stále ještě dost.⁹⁷

Vžité představy jsou někdy velkou brzdou obchodních kontaktů. Třeba přesvědčení, že Rusko má svých schopných strojírenských podniků dost a o české výrobky a investice nestojí. Pohled na úspěšné české projekty však dává tušit, že právě strojírenství patří v Rusku mezi perspektivní oblasti podnikání. České firmy se podílejí například na výrobě autokomponentů v tatarské Jelabuze, v Kaliningradské oblasti se vyrábějí zapalovací svíčky pod značkou Brisk. V Rusku je možné koupit jističe a rozvodné skříně českého výrobce OEZ, strojírna Podzimek dodávají technologie pro výrobu keramických obkladů v Ufě atd.

Vůbec největší strojírenskou investicí je však pětimiliardový kontrakt na dodávku chemického závodu na výrobu metanolu v Nižním Tagilu na Urale, který získala brněnská společnost Alta. Ta již dříve realizovala projekt, který může být výkladní skříní českého strojírenství. Pro společnost Uralvagonzavod postavila největší linku na výrobu nákladních vagonů na světě. S výstavbou hal a logistických center má v Rusku zkušenosti také společnost PSG, která v roce 2011 dokončila rekonstrukci válcovací tratě v magnitogorském metalurgickém závodě. Ruský prezident Medveděv při své návštěvě Prahy ve dnech 7. až 8. prosince 2011 přivezl pro brněnskou firmu lukrativní nabídku v podobě kontraktu na stavbu železnice za rekordních 40 miliard korun.⁹⁸

Portfolio strojírenských produktů, o něž má Rusko zájem, se stále rozšiřuje. Jedná se například o nové technologie laserových a optických systémů nebo nanomateriálů, v nichž patří české firmy ve spolupráci s vědeckými institucemi mezi evropskou špičku. Ruský trh má obrovský potenciál, a proto vyspělé technologie mohou být dodávány na jeho trh ještě dlouhou dobu. Důležité je, že sami Rusové se snaží české exportéry a investory na tento trh nalákat.

České strojírenství má oproti podnikům západní Evropy určitou výhodu. Jeho výrobky mají dobré renomé ještě z dob společné ekonomiky v rámci RVHP a kromě toho jsou čeští obchodníci v Rusku vnímáni mnohdy otevřeněji, než západní byznysmeni. Významnou roli přitom stále hraje slovanský element. V Rusku jsme

⁹⁷ PÁRAL, P. *Země s mimořádným potencíálem*. Praha, 2011, s. 3.

⁹⁸ DOLEJŠÍ, V., DRAŽANOVÁ A. *Prezident Medveděv přivezl poklad, ale hlavním účelem návštěvy je byznys a politický vliv*. Praha, 2011, s 1.

chápání jako Západ ve smyslu vyšší kvality a přitom s blízkou mentalitou. Na druhé straně však již dávno neplatí, že do Ruska se dá prodat všechno.⁹⁹

Rusko by se mohlo, podle dlouhodobých expertiz, stát pátým největším automobilovým trhem na světě. Světové automobilky proto k tamnímu trhu vzhlízejí s velkými nadějemi. Koncern Volkswagen doufá, že to bude právě Rusko, které jej vynese do pozice světové jedničky. Důležitou roli v tomto plánu hraje značka Škoda. Vzhledem ke stavu silnic, za posledních pět let zmizelo pět tisíc kilometrů silnic, protože nebyly peníze na jejich obnovu, se zde daří škodováckému modelu Yeti. Povědomí o značce Škoda má zatím jen asi 40 % Rusů. Více se prosadit pomáhá mladoboleslavské značce na ruském trhu továrna Kaluga, společný projekt Škody Auto a Volkswagenu. Závod vyrostl ve strojírenském městě stejného jména v roce 2007 a za krátkou dobu byl schopen montovat z komponentů dvacet sedm modelů značek VW, Škoda a Audi. Prvním autem, které se začalo v továrně kompletně vyrábět, byla v roce 2009 Octavia. V současné době má Škodovka v Rusku přes sto dealerství. Z přibližně pěti tisíc prodaných aut v roce 2005 se v roce 2010 objem prodeje zdesetinásobil. Koncern navíc uzavřel dohodu se společností GAZ Group a v závodě v Nižném Novgorodu se bude ročně vyrábět dalších 110 tisíc vozů značek Škoda a VW. Do konce roku 2012 by tam měly z výrobních linek sjíždět modely Yeti.¹⁰⁰

Rovněž zemědělská výroba patří k perspektivním investicím. Na přelomu tisíciletí, kdy se stabilizovala celá ruská ekonomika, přišly změny k lepšímu i v zemědělství. Vysoce bonitní půda, relativně nízké ceny, rostoucí poptávka po zemědělských produktech a později také změny v legislativě, umožňující vstup zahraničního kapitálu, přilákaly investory, kteří z pozůstatků rozpadlých družstev začali budovat efektivně fungující agrokombináty.

Podle analýz mají investice do ruského zemědělství dobré vyhlídky. Dá se počítat s rostoucí poptávkou jak na domácím trhu, tak i v zahraničí. Zároveň lze očekávat nárůst cen. Podle prognózy se světové ceny obilnin zvýší do roku 2020 o dvacet procent a ceny masa stoupnou dokonce o třicet procent. Díky investicím a zvýšené efektivitě může Ruská federace a další země bývalého Sovětského svazu hrát výraznější roli na exportních trzích s obilninami.¹⁰¹

⁹⁹ HRUŠKA, B. *Strojaři, zadejte se*. Praha, 2011, s. 6 -7.

¹⁰⁰ *Zaměřeno na střední třídu*. Praha, 2011, s. 26.

¹⁰¹ PERGLER, T. *Černozem nad zlato*. Praha, 2011, s. 22 – 23.

6.3 Energetické zájmy a vliv Ruské federace ve střední Evropě

Při řešení otázek energetické bezpečnosti České republiky je třeba zvážit rostoucí energetickou závislost České republiky na Ruské federaci, která při prosazování svých cílů postupuje poměrně agresivně. Ukázkou nátlaku Moskvy, který může bezprostředně ohrozit energetickou bezpečnost České republiky, ale i ostatních států střední Evropy a Evropské unie, je stále aktuální hrozba opakování energetické krize mezi Ruskou federací a Ukrajinou.

Jak vypadá energetická situace a bezpečnost České republiky ve vztahu k Rusku? Jaké jsou skutečné energetické zájmy Ruské federace ve střední Evropě? Jakými prostředky se bude Moskva snažit naplnit své plány a jaké dopady to může mít na energetickou bezpečnost České republiky? Stávající situace není příliš uspokojivá. Státem ovládaný ruský energetický gigant Gazprom zajišťuje téměř dvě třetiny spotřeby zemního plynu středoevropských zemí a podobně vysoká je také závislost na dodávkách ruské ropy. S předpokládanou zvyšující se spotřebou nerostných surovin, zvláště ropy a zemního plynu, lze očekávat, že závislost států střední Evropy dále poroste. Bezpečné energetické situaci nepřispívá ani trvající absence společné energetické politiky Evropské unie.

Pozornost Ruska se v posledních letech soustřeďuje na evropském kontinentu do tzv. geostrategického trojúhelníku, vytýčeného mezi Baltským, Jaderským a Černým mořem, kam také patří Česká republika. Jako prostředek k prosazování svých cílů se pro Rusko jeví nerostné bohatství a závislost středoevropských zemí na něm. Využívání fosilních paliv jako nástroje zahraniční politiky není pro Rusko ničím novým, což vyplývá i z Národní bezpečnostní strategie Ruské federace do roku 2020, schválené v květnu 2009, nebo návrhu nové Energetické bezpečnosti Ruské federace do roku 2030 ze srpna téhož roku.¹⁰²

Strategie energetické dominance Ruské federace ve středoevropských zemích má být dosaženo třemi způsoby:

1. Realizací nových ruských ropovodů a plynovodů. Cílem výstavby nových produktovodů je oddělit země střední Evropy od západní Evropy.

¹⁰² TICHÝ, L. *Ruská energetická strategie vůči zemím střední Evropy* [online]. 2009. [cit. 2012-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/pokracovani-energetickych-zajmu-a-vlivu-ruske-federace-ve-stredni-evrope.html>>.

2. Užíváním agresivní vyjednávací taktiky při uzavírání bilaterálních smluv ke zlepšení monopolní energetické pozice Ruska. Například vysláním vzkazu Moskvy do Prahy, podle kterého umožní-li Česká republika ruským společnostem získat akcie českých ropných a plynárenských firem, zajistí se tím stabilní dodávky ropy a ropných produktů.

3. Snahou velkých, ale i středně velkých ruských firem spoluovládat klíčové energetické firmy, rafinérie a strategické podniky, spravující distribuční infrastrukturu v zemích střední Evropy.

Pro příklad je možné uvést situaci v případě společnosti Česká rafinérská, a.s., o kterou dlouhodobě usiluje ruská ropná společnost Lukoil. Polský koncern PKN Orlen drží 51,23 % akcií ve společnosti Česká rafinérská. Koncern PKN přitom má v současnosti ekonomické problémy a existuje proto reálné nebezpečí, že se polská firma rozhodne svůj podíl v Kralupech prodat ruskému petrochemickému koncernu Lukoil. Nový ruský vlastník se může rozhodnout z důvodu nadbytečnosti v době finanční krize rafinerii v Kralupech zavřít. Tím by se Česká republika připravila o možnost zpracovávat tzv. ingolstadtskou, tedy neruskou ropy. Ropovod Ingolstadt přitom představuje alternativu proti závislosti na ruské ropě.

Na energetický trh České republiky v současnosti míří také Moskvou ovládaná firma Tvel s úmyslem postavit v České republice továrnu na jaderné palivo. Tvel je přitom výhradním dodavatelem paliva pro české jaderné elektrárny. Ruská společnost Atomstrojexport, kterou kontroluje státní agentura Rosatom, je zase favoritem v boji na dostavbu Jaderné elektrárny Temelín. Výhodou Atomstrojexportu je, že její přihlášku může Ruská federace posílit nabídkou výhodných dlouhodobých dodávek plynu do České republiky. V případě, že by obě firmy zakázky získaly, stane se Česká republika téměř stoprocentně závislá na ruské jaderné energii. Z tohoto důvodu také mnoho expertů nesouhlasí s tím, aby další dva reaktory v Jaderné elektrárně Temelín postavila ruská firma.¹⁰³

¹⁰³ TICHÝ, L. *Pokračování energetických zájmů a vlivu Ruské federace ve střední Evropě* [online]. 2009. [cit. 2012-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/pokracovani-energetickych-zajmu-a-vlivu-ruske-federace-ve-stredni-evrope.html>>.

6.4 Mezinárodní postavení České republiky a Ruské federace na počátku druhého desetiletí 21. Století

Mezinárodní prostředí, v němž Česká republika uskutečňuje svoji zahraniční politiku, je výsledkem vzájemného působení řady činitelů, suverénních států, uskupení států s různým stupněm integrace v mezinárodních organizacích, ale i nestátních subjektů. Role, význam a vliv jednotlivých činitelů se mění, a to mnohdy ve velmi krátkém časovém období. Tváří v tvář novým hrozbám ze strany některých neprůhledných subjektů, zejména teroristických organizací, však zároveň roste význam mezinárodních mechanismů, zaměřených na obranu proti těmto nebezpečným jevům.¹⁰⁴

Velkým problémem je a dále bude dluhová krize v eurozóně, která se postupně šíří od roku 2009. Její příčinou je vysoký veřejný dluh části zemí eurozóny. Dluhová krize bude mít za následek nejenom ekonomický pokles a dlouhodobé snížení životní úrovně. Bude mít pravděpodobně i velký vliv na budoucí politické uspořádání v Evropě. Může vzniknout mnoho scénářů dalšího vývoje, jejichž řešení je v současné době neznámé.¹⁰⁵

Ruská federace je velká země s obrovskými zdroji i lidským potenciálem. To, spolu s jeho geografickou polohou, určuje rozměr jeho zahraniční politiky. Otázka zní, zda jeho mezinárodní působení bude pozitivní, dané jeho silou, směřující ke spravedlivému uspořádání mezinárodních vztahů, nebo podlehne tlaku růstu vlastní velikosti a bude postupně provádět imperiální politiku. Rusko je dnes kapitalistickou zemí, chová se podle toho a může tomuto lákání podlehnout.

Jak Spojené státy, tak i Evropa Rusko, přes objektivní mocenské rozpory, ekonomicky i politicky potřebují. Zahraniční politika Ruské federace za poslední roky znovu nabyla celosvětového rozměru. Řešení mnoha problémů Evropy bez spolupráce či v konfrontaci s Ruskem není možné. Hlavními tématy nynějších vztahů Ruska se zahraničními partnery jsou otázky dopadů a překonání světové krize.¹⁰⁶

Rusko a Evropa rozvíjejí velmi širokou, zejména hospodářskou spolupráci. Na Evropskou unii připadá více než 50 % ruského zahraničního obchodu. Evropská

¹⁰⁴ *Mezinárodní vztahy a zahraniční politika* [online]. 2009. [cit. 2012-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.czech.cz/cz/Objevte-CR/Fakta-o-CR/Politika/Mezinarodni-vztahy-a-zahranicni-politika>>.

¹⁰⁵ JÁNSKÝ, S. *Dluhová krize v Evropě asi skončí diktaturou a likvidací svobody* [online]. 2011. [cit. 2012-02-26]. Dostupný z WWW: <<http://portal.parlamentnilisty.cz/Articles/4070-dluhova-krize-v-evrope-asi-skonci-diktaturou-a-likvidaci-svobody-.aspx>>.

¹⁰⁶ BINHACK, P. *Ruská zahraniční politika na křižovatce ekonomické krize* [online]. 2009. [cit. 2012-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/ruska-zahranicni-politika-na-krizovatce-ekonomicke-krize.html>>.

unie uplatnila 70 % zahraničních investic v Rusku. Závislost obou partnerů na vzájemné spolupráci je objektivní realitou. Zároveň je však nutné říci, že vztahy mezi Ruskou federací a Evropskou unií a Severoatlantickým paktem nejsou ani zdaleka bezproblémové. Ruská federace hraničí se všemi centry světové moci. To určovalo zahraniční politiku jak v době carského Ruska, tak Sovětského svazu, ale i tu současnou. Mění se pouze schopnosti a možnosti jak svoji politiku prosazovat a její metody.¹⁰⁷

6.5 Pohled na další možný vývoj vzájemných vztahů

Z pohledu České republiky je Ruská federace a do budoucnosti zůstane důležitým partnerem. Česká republika je závislá na dovozu energetických surovin. Její energetická závislost na Rusku v současnosti činí 100% jaderného paliva, 75% zemního plynu a 70% ropy. Jediným významným a konkurence schopným domácím zdrojem energie je uhlí a obnovitelné zdroje energie.

Zde je nutné brát v úvahu, že přístup ke zdrojům uhlovodíkových paliv je třeba zajišťovat v rámci kolektivní energetické bezpečnosti a solidarity Evropské unie, neboť celá EU je na dovozech ropy a zemního plynu závislá. Zároveň je důležité dodat, že závislost je oboustranná. Více než 70% ruských exportů energetických surovin směřuje do Evropské unie. Exporty ropy a zemního plynu se přitom podílejí na 50% vládních příjmů Ruské federace.¹⁰⁸

Jestliže Česká republika je energeticky závislá na Rusku, pak hospodářsky je závislá na Evropské unii, zejména na Německu, které je jejím nejvýznamnějším současným obchodním partnerem. Takto jednosměrně nasměrovaná exportní závislost není v současné době pro Českou republiku výhodná a za současné světové hospodářské krize skýtá značná rizika pro český export. Obrovský ruský trh poskytuje naproti tomu z pohledu českého exportu značné, doposud nevyužité možnosti pro odbyt českého zboží.¹⁰⁹

¹⁰⁷ KŮTA, J. *Mezinárodní postavení Ruska a jeho zahraniční politika* [online]. 2009. [cit. 2012-03-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.rudydrak.cz/articles/mezinarodni-postaveni-ruska-a-jeho-zahranicni-politika/>>.

¹⁰⁸ *Závislost Evropy a Ruska je vzájemná* [online]. 2009. [cit. 2012-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.dvorek.eu/clanek/17377>>.

¹⁰⁹ *Úvaha nad energetickou politikou ČR a Německa*. [online]. 2012. [cit. 2012-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://energetika.tzb-info.cz/energeticka-politika/8217-uvaha-nad-energetickou-politikou-cr-a-nemecka>>.

V mezinárodně politických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací vítězí v současné době pragmatický přístup při řešení vzájemných vztahů a nic nenasvědčuje tomu, že by tomu mělo být jinak. To by se mělo projevit i při řešení vzájemných hospodářských vztahů a společného zahraničního obchodu. Existuje však mnoho dalších otázek, na které dnes neexistují odpovědi.

Ruská federace se ve vztahu k Evropské unii snaží udržovat reputaci spolehlivého dodavatele, jenž nevyužívá své pozice k politickému tlaku, skutečnost je však poněkud jiná. Nečitelná je role a váha ozbrojených sil Ruské federace při řešení otázek bezpečnosti s armádami států NATO. Není časově zarámováno řešení současné světové hospodářské krize a evropské dluhové krize a nejsou známy dopady na světovou ekonomiku. Stále aktuálnější se jeví téma ropného zlomu, jeho podstaty, možných důsledků, rizik a hrozeb. Existuje mnoho dalších problémů a otázek, které přímo nesouvisí s tématem bakalářské práce a proto nejsou zmíněny. Mohou však zásadně ovlivnit vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací.

Z těchto důvodů je další vývoj vzájemných vztahů v současnosti v podstatě nepředvídatelný.

Závěr

Před 1. světovou válkou oficiální vztahy mezi oběma státy v podstatě neexistovaly. Po jejím skončení byl postoj k bolševickému Rusku ze strany československé diplomacie velmi negativní. Československo odmítalo uznat existenci bolševického státu. Určitého posunu ve vzájemných vztazích bylo dosaženo teprve v roce 1922, kdy byla podepsána „Prozatímní smlouva mezi Československem a Ruskou sovětskou federativní socialistickou republikou“, která však řešila hlavně hospodářskou spolupráci.

Druhá polovina dvacátých let a první roky následujícího desetiletí 20. století byly ve znamení regrese a výrazného ochlazení vzájemných vztahů. Teprve nástup Adolfa Hitlera k moci v lednu 1933 a zjevně agresivní rétorika Německa probudily u československých představitelů obavy o bezpečnost státu a jako výrazná pojistka bezpečnosti země se jim jevil Sovětský svaz.

V československé politice vůči SSSR byly více tlumeny výhrady ideologické povahy a dne 9. 6. 1934 došlo ke vzájemnému československo-sovětskému uznání *de iure*. Jak byly první roky samostatné existence Československa ve znamení úplné negace Sovětského svazu a odmítání jakýchkoli kontaktů, druhá polovina třicátých let se nesla ve zcela opačném duchu. Mnichovská krize v roce 1938 ukázala, že Československo zůstalo v dané době zcela osamoceno. Sovětský svaz sledoval své vlastní cíle a likvidaci samostatného Československa pouze nečinně přihlížel.

Válečné roky 1938 - 1945 jsou pro vývoj československo-sovětských vztahů zcela přelomové. Konečným důsledkem vývoje v těchto letech bylo uvržení Československa do čtyřicetileté nadvlády totalitní komunistické strany a do závislosti na Sovětském svazu.

Období let 1945 - 1989 představuje pro Československo dobu mocenské závislosti na SSSR. Již v okamžiku osvobození představovala Československá republika v očích sovětských představitelů jeden z komponentů prstence států ležících západně od Sovětského svazu, v němž Sověti uplatňovali svůj mocenský vliv.

Roky 1948 - 1956 lze označit za období intenzivní sovětizace prováděné ve všech sférách československé společnosti. Po celou tuto dobu, ani v dalších letech, nevyužilo československé komunistické vedení žádné příležitosti k úpravě a narovnání vztahů s Moskvou. Právě naopak z vlastní iniciativy často překračovalo požadovanou míru politické podřízenosti.

Bezpochyby největší otřes ve vzájemných vztazích obou států za celé období způsobilo násilné přerušování reformních pokusů v létě 1968. Okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy dne 21. srpna 1968, znamenající konec nadějí vkládaných do reformního hnutí v Československu, přinesla definitivní završení všech zbytků vstřícnosti a projevů přátelství. Tento násilný akt a následná normalizace poměrů uvrhl prakticky československé občany na dalších dvacet let do letargie a pasivity. Reminiscence na okupaci zaznívá doposud jako jedna z hlavních příčin protiruských nálad v české společnosti.

Po zhroutilí komunistického režimu v Československu nemohla nová reprezentace státu Sovětský svaz ignorovat. Nebylo reálné zpřetrhat všechny svazky. Bylo mnoho společných vazeb, které bylo nutné řešit. Nezbytným úkolem československé polistopadové zahraniční politiky byla úprava vzájemných vztahů obou států. Po nejrůznějších průtazích byla dne 3. října 1991 podepsána v Moskvě „Smlouva o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci mezi Československem a Sovětským svazem“.

Po roce 1989 došlo k mnoha mezinárodně - politickým změnám, které měly zásadní vliv na vývoj vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací. Tyto změny jsou v bakalářské práci zpracovány do jednotlivých kapitol, které jsou postupně zaměřeny na mezinárodně politické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací, na ekonomické vztahy obou zemí, na bezpečnostní politiku České republiky ve vztahu k Ruské federaci a na současnou etapu vzájemných vztahů v souladu se stanoveným cílem bakalářské práce.

V roce 1989 bylo Československo silně závislé na Sovětském svazu a bez vlastní zahraniční politiky. Před novým vedením státu byl úkol prosadit novou zahraniční orientaci Československa, což znamenalo v oblasti zahraniční politiky orientovat se na Západ. Československo se potřebovalo emancipovat především ve vztahu k Sovětskému svazu. K hlavním požadavkům patřil odsun sovětských vojsk, zrušení Varšavské smlouvy a rozpuštění Rady vzájemné hospodářské pomoci. Sovětská vojska opustila území ČSSR v červnu 1991, RVHP ukončila činnost 28. června 1991 a Varšavská smlouva byla zrušena 1. července téhož roku.

K 1. lednu 1993 došlo k oficiálnímu rozdělení československé federace a vznikla samostatná Česká republika. Po celá devadesátá léta směřovala Praha v oblasti zahraniční politiky k plnému členství země v NATO a Evropské unii. Rusko vnímalo

tyto snahy České republiky jako ohrožení svých politických ale i bezpečnostních zájmů. Přijetí do NATO v březnu 1999 proto rozvoj vzájemných vztahů několik let blokovalo.

Prezident Václav Havel, který byl kromě krátkého období před rozpadem společného státu Čechů a Slováků v čele státu po celá devadesátá léta, viděl zajištění českého státu v kolektivní evropské bezpečnosti a v co nepřátelštějších vztazích s USA. Byl jednoznačným stoupence Evropské unie. Ve vztahu k Rusku byl realistou. Byl pro všestrannou spolupráci s východní mocností, ale při zachování maximální ostražitosti. Ne zcela doceňoval ruskou politiku.

Jeho protějšek v daném období, ruský prezident Boris Jelcin, prováděnými experimenty s ruskou ekonomikou nedokázal nastartovat ruské hospodářství a to stagnovalo až do konce devadesátých let. V mezinárodní politice jeho administrativa vycházela z nereálných možností politicky i ekonomicky oslabeného Ruska, což ve vztahu k České republice vedlo k postupnému poklesu vzájemných vztahů, zvláště když ani česká strana nepovažovala vztahy s Ruskem za prioritní.

Ke zlepšení česko-ruských vztahů došlo až na přelomu století, kdy nově zvolený prezident V. Putin vnesl do ruské zahraniční politiky pragmatický přístup. Za jeho vlády se podařilo vyřešit v Ruské federaci mnoho problémů. Rusko se vymanilo z hospodářské krize a nastartovalo růst ekonomiky. Putin třináct let ovlivňuje ruskou politiku. V letech 2000 - 2008 zastával dvě funkční období funkci prezidenta, v letech 2008 - 2012 funkci předsedy vlády a po čtyřech letech se vrací do Kremlu, kde od 7. května znovu vykonává funkci prezidenta Ruské federace. Protože jeho politika je konzistentní, lze předpokládat, že současné vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací se nebudou příliš měnit.

Český prezident Václav Klaus je zkušeným politikem, který si je vědom důležitosti dobrých vztahů s Ruskou federací. Ví, že Rusko je silným hráčem, kterého není možné přehlížet a to zejména v době, kdy je naše hospodářství z velké části závislé na exportu a musí hledat nové trhy. Proto, i když dokáže být velmi kritický ve vztahu k Evropské unii a nebere si žádné diplomatické servítky, dokáže být zdrženlivý při vyjadřování se ke stavu dodržování lidských práv v Rusku, jeho autoritářskému režimu či průběhu prezidentských voleb. Václavu Klausovi končí 7. března 2013 prezidentské období. Jeho nástupce však nebude mít příliš důvodů jeho pohled na vztahy s Ruskou federací přetvářet.

Ruská federace je v řadě oblastí jedním z klíčových partnerů České republiky. Je zemí, která má významnou váhu a vliv ve světové politice a ekonomice. Je

zároveň zemí, která má nadějně perspektivy dalšího rozvoje. Proto má Česká republika zájem na stabilních a vzájemně prospěšných vztazích obou zemí. Vzájemné kontakty mají dlouhodobou tradici, ale i mnoho úspěšných příkladů ze současnosti, které je možné využít pro zvýšení hospodářských kontaktů. Na českém trhu působí stovky ruských investorů a stejně tak v Rusku je zainteresován velký počet českých investorů. Česká republika má zájem na spolehlivém partnerství v dodávkách energetických surovin, v energetice, v dopravním strojírenství, v infrastrukturních projektech a v řadě dalších oblastí

Česko-ruské vztahy však nejsou pouze politikou a hospodářskými kontakty. Patří k nim i intenzivní vztahy v oblasti kultury, sportu, vědy, školství, turistiky a mezilidských vztahů v nejširším slova smyslu. To potvrzuje dobrou úroveň současných vztahů mezi oběma zeměmi, které se v uplynulých letech postupně dařilo zbavovat nelehké zátěže minulosti.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. DOLEJŠÍ, V., DRAŽANOVÁ A. Prezident Medveděv přivezl poklad, ale hlavním účelem návštěvy je byznys a politický vliv. *MF Dnes*. Praha : Mafra, 2011. 12 s. ISSN 1210 1168.
2. HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. 1. vyd. Brno : Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2008. 320 s. ISBN 978-80-210-4721-1.
3. HRUŠKA, B. Strojari, zadejte se. *Euro – příloha Rusko*. Praha : Euronews, 2011. 30 s. ISSN 1212-3129.
4. KLIMEK, A. *Říjen 1918: vznik Československa*. 1. vyd. Praha : Praha, Litomyšl, Paseka, 1998. 279 s. ISBN 80-7185-175-2.
5. KOCOUREK, M. České firmy v Rusku. *Euro - příloha Rusko*. Praha : Euronews, 2011. 30 s. ISSN 1212-3129.
6. KUBŮ, E., KLIMEK A. *Československá zahraniční politika 1918 – 1938: Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. 115 s. ISBN 80-8524-188-9.
7. LEBEDĚV, A. *Velvyslanec vzpomíná ...* Praha : Ottovo nakladatelství, 2008. 183 s. ISBN 78-80-7360-797-5.
8. MORAVCOVÁ, D., BĚLINA, P. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*. 2. vyd. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1998. 220 s. ISBN 80-86130-04-5.
9. ORT, A. *Česká zahraniční politika*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 400 s. ISBN 80-86898-35-0.
10. PÁRAL, P. Země s mimořádným potenciálem. *Euro - příloha Rusko*. Praha : Euronews, 2011. 30 s. ISSN 1212-3129.
11. PECKA, J. *Odsun sovětských vojsk z Československa 1989 – 1991*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AVČR, 1996. 351 s. ISBN 80-85270-53-6.
12. PERGLER, T. Černozem nad zlato. *Euro - příloha Rusko*. Praha : Euronews, 2011. 30 s. ISSN 1212-3129.

13. PICK, O., HANDL, V. *Zahraniční politika České republiky 1993 – 2004, Úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2004. 268 s. ISBN 80-86506-39-8.
14. REK, J. *Jelcinova epocha 1988-2000. Od Gorbačeva k Putinovi, obrazy z moderních dějin Ruska*. 1. vyd. Praha : Euromedia Group k. s. - Knižní klub, 2003. 480 s. ISBN 80-242-1084-3.
15. SLÁDEK, M. *Němci v Čechách*. Praha : Pragma, 2002. 206 s. ISBN 80-7205-901-7.
16. ŠMÍD, T. *Organizovaný zločin v Ruské federaci*. 1. vyd. Brno : Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2009. 236 s. ISBN 978-80-210-4846-1.
17. Zaměřeno na střední třídu. *Euro - příloha Rusko*. Praha : Euronews, 2011. 30 s. ISSN 1212-3129.

Elektronické zdroje

1. *1. čs. samostatný polní prapor později 1. čs. armádní sbor.* [online]. 2007. [cit. 2012-01-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.panzernet.net/php/index.php?topic=1615.0>>.
2. *1978 – Vladimír Remek se dostal do vesmíru 2. března* [online]. 2011. [cit. 2012-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.zivotmuze.cz/promuze/1978-vladimir-remek-se-dostal-do-vesmiru-2-brezna>>.
3. *Aktuálně o perspektivní hospodářské spolupráci se zeměmi SNS a Gruzie* [online]. 2011. [cit. 2011-10-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpo.cz/dokument91197.html>>.
4. *Armáda ČR a vstup do NATO* [online]. 2012. [cit. 2012-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.90letarmady.cz/armada-cr-a-vstup-do-nato.html>>.
5. BENEŠ, I. *Nejzranitelnější kritickou infrastrukturou je elektroenergetika* [online]. 2011. [cit. 2012-01-21]. Dostupný z WWW: <<http://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/iven-benes-nejzranitelnejsi-kritickou-infrastrukturou-je-elektroenergetika>>.
6. *Bezpečnost civilního letectví* [online]. 2009. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-hrozby-337414.aspx?q=Y2hudW09NQ%3D%3D>>.
7. *Bezpečnostní hrozby* [online]. 2010. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-hrozby-337414.aspx>>.
8. BINHACK, P. *Ruská zahraniční politika na křižovatce ekonomické krize* [online]. 2009. [cit. 2012-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/ruska-zahranicni-politika-na-krizovatce-ekonomicke-krize.html>>.
9. CIVÍN, J. *Československý komunistický režim v letech 1985 – 1989* [online]. 2005. [cit. 2012-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=244>>.
10. CSÁSZI, L. *Ruská federace* [online]. 2008. [cit. 2012-03-13]. Dostupný z WWW: <http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/relations/article_7241_cs.htm>.
11. *Česká republika v EU* [online]. 2010. [cit. 2012-01-14]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/cr_eu/index_cs.htm>.

12. *Česká ropa za světové ceny* [online]. 2008. [cit. 2012-01-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.petrol.cz/ropa/clanek.asp?id=9483>>.
13. *Československá lidová armáda – Varšavská smlouva* [online]. 2012. [cit. 2012-01-10]. Dostupný z WWW: <http://www.csla.cz/armada/vs/varsavskasmlouva_zneni.htm>.
14. *Československo a Česká republika v letech 1946-2004* [online]. 2012. [cit. 2012-01-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=026&pod>>.
15. *ČEZ předal zájemcům o dostavbu Temelína zadávací dokumentaci* [online]. 2011. [cit. 2011-10-31]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/249011-cez-predal-zajemcum-o-dostavbu-temelina-zadavaci-dokumentaci.html>>.
16. DOBROVSKÝ, L. *Proměny Ruska za Putinovy vlády* [online]. 2002. [cit. 2012-01-17]. Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/seminar/promeny_ruska.htm>.
17. FAJMON, H. *Česká zahraniční politika po roce 1989* [online]. 2000. [cit. 2012-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.fajmon.eu/cze/stranka.php?ID=1>>.
18. HANZAL, J. *Závěry jaltské konference tří mocností (11. 2. 1945)* [online]. 2009. [cit. 2012-01-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-zavery-jaltske-konference-tri-mocnosti-11-2-1945-630/>>.
19. HORÁK, R. *Bezpečnostní politika ČR* [online]. 2009. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.socped2009.wz.cz/bezp.politika.doc>>.
20. JÁNSKÝ, S. *Dluhová krize v Evropě asi skončí diktaturou a likvidací svobody* [online]. 2011. [cit. 2012-02-26]. Dostupný z WWW: <<http://portal.parlamentnilisty.cz/Articles/4070-dluhova-krize-v-evrope-asi-skonci-diktaturou-a-likvidaci-svobody-.aspx>>.
21. KARÁSEK, T. *Priority české zahraniční politiky* [online]. 2011. [cit. 2012-02-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/priority-ceske-zahranicni-politiky.html>>.
22. KLUSÁKOVÁ - SVOBODOVÁ, Z. *Ludvík Svoboda – životopis podrobněji* [online]. 2006. [cit. 2012-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://ludviksvoboda.cz/index.php?page=zivotopis2.htm>>.
23. KOLÍN, V. *Obrana ČR na rozcestí* [online]. 2011. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=56775>>.

24. *Koncepce zahraniční politiky České republiky* [online]. 2011. [cit. 2012-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/statni-podpora-exportu/koncepce-zahranicni-politiky>>.
25. KŮTA, J. *Mezinárodní postavení Ruska a jeho zahraniční politika* [online]. 2009. [cit. 2012-03-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.rudydrak.cz/articles/mezinarodni-postaveni-ruska-a-jeho-zahranicni-politika/>>.
26. LAMASSOURE, A. *Americký radar v ČR oslabuje Evropu* [online]. 2008. [cit. 2012-02-03]. Dostupný na WWW: <http://www.nezakladnam.cz/cs/1261_americky-radar-v-cr-oslabuje-evropu>.
27. LANG, V. *Boris Jelcin* [online]. 2012. [cit. 2012-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://tema.novinky.cz/boris/jelcin>>.
28. *Malá dohoda* [online]. 2011. [cit. 2011-12-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.dohoda.info/mala-dohoda>>.
29. *Mezinárodní vztahy a zahraniční politika* [online]. 2009. [cit. 2012-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.czech.cz/cz/Objevte-CR/Fakta-o-CR/Politika/Mezinarodni-vztahy-a-zahranicni-politika>>.
30. MINAŘÍK, P. *Bratrská vojska za hranicemi Sovětského svazu* [online]. 2003. [cit. 2011-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://armáda.vojenstvi.cz/povalecna/sovet.vojska/3.htm>>.
31. MINAŘÍK, P. *Československý zahraniční vojenský odboj v letech 1914-18* [online]. 2003. [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://armáda.vojenstvi.cz/predvalecna/studie/1.htm>>.
32. *Mnichovská dohoda* [online]. 2012. [cit. 2012-01-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.druhasvetovavalka.nazory.cz/mnichov.htm>>.
33. *Moskevská jednání v srpnu 1968* [online]. 2012. [cit. 2012-01-27]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/mosk_jedn68.php>.
34. NĚMEC, M. *Ruskojazyčný organizovaný zločin v České republice (jeho organizační struktura a trestná činnost)* [online]. 2008. [cit. 2012-03-14]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/2003/casopisy/pol/0409/rusko_info.html>.
35. NĚMEC, M. *Ruský organizovaný zločin v ČR* [online]. 2008. [cit. 2012-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.bezpecnost.estranky.cz/clanky/bezpecnostni-riziko/rusky-organizovany-zlocin-v-cr.html>>.

36. NĚMEC, M., OREL, J. *Česká republika a hrozba nových forem kriminality. Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky*. [online]. 2011. [cit. 2012-04-01]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/2003/casopisy/pol/0411/nemec_info.html>.
37. NETOLICKÝ, P. *Ruský federalismus* [online]. E-polis.cz, 2005. [cit. 2012-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.e-polis.cz/komparace/67-rusky-federalismus.html>>.
38. NOVÁK, M. *Před 40 lety uspěla invazi schůzka v Čierne nad Tisou* [online]. 2008. [cit. 2012-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=612164>>.
39. *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR* [online]. 2011. [cit. 2012-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000580/?rtc=3>>.
40. *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR* [online]. 2011. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/100580>>.
41. *Odsun sovětských vojsk z ČSFR* [online]. 1990. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <http://www.studena.valka.cz/odsun_sovetskych_vojsk_z_csfr.htm>.
42. *Patnáct let vývoje české ekonomiky po roce 1989* [online]. 2004. [cit. 2012-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/43965-patnact-let-vyvoje-ceske-ekonomiky-po-roce-1989.html>>.
43. PAVLICA, T. *Československé legie* [online]. 2002. [cit. 2011-12-25]. Dostupný z WWW: <http://www.svedomi.cz/on/on_pat_legie.htm>.
44. *Perspektivní obory pro vývoz do Ruské federace* [online]. 2009. [cit. 2012-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rusko/perspektivni-obory-pro-vyvoz-do-ruska/1000580/53640/>>.
45. *Plynová krize nahrává jádru* [online]. 2009. [cit. 2012-01-12]. Dostupný z WWW: <<http://nej-zpravy.blogspot.com/2009/01/plynov-krize-nahr-v-jdru.html>>.
46. *První světová válka* [online]. 2004 [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.militaria.cz/cz/clanky/valky-a-valecnici/prvni-svetova-valka.html>>.
47. PURKRÁBEK, M., RAŠEK, A. *Bezpečnostní rizika ČR a naše reakce na ně* [online]. 2001. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2001_2/71.htm>.

48. *Putin zopakoval, že na americký radar v ČR zaměří Rusko rakety* [online]. 2008. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/133194-putin-zopakoval-ze-na-americky-radar-v-cr-zameri-rusko-rakety.html>>.
49. RUSEK, M. *Radar USA v Brdech* [online]. 2007. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.radar-brdy.estranky.cz>>.
50. *Rusko: Zahraničně-politická orientace* [online]. 2010. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://businessinfo.cz/cz/sti/rusko-zahranicne-politicka-orientace/3/1000580/>>.
51. *RVHP - 42 let činnosti* [online]. 2011. [cit. 2011-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/veda-skoly/historie/236309-rvhp-42-let-cinnosti-ukoncila-schuze-netrvajici-ani-hodinu.html>>.
52. *Řvali na mě jako na psa, vzpomíná Kocáb na odsun sovětských vojsk* [online]. 2008. [cit. 2011-11-22]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.idnes.cz/rvali-na-me-jako-na-psa-vzpomina-Kocab-na-odsun-sovetskych-vojsk>>.
53. SAMSONYAN, H. *Rusko jako strategický trh pro české exportéry a investory* [online]. 2010. [cit. 2012-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ces.vse.cz/wp-content/samsonyan1.pdf>>.
54. *Schengenský prostor – volný pohyb osob bez kontrol na společných hranicích* [online]. 2012. [cit. 2012-02-02]. Dostupný z WWW: <www.euroskop.cz/gallery/39/11765-090101_schengen_eckv.doc>.
55. *Svět ropy* [online]. 2012. [cit. 2012-02-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.petroleum.cz/svet-ropy.aspx>>.
56. SVOBODA, J. *Politický systém Ruské federace – parlament* [online]. 2001. [cit. 2012-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.spolved.web2001.cz/studmat/psruska.htm>>.
57. TICHÝ, L. *České předsednictví v Radě EU a agenda partnerství EU- Rusko* [online]. E-polis.cz, 8. ledna 2009. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.e-polis.cz/evropska-unie/338-ceske-predsednictvi-v-rade-eu-a-agenda-partnerstvi-eu-rusko.html>>.
58. TICHÝ, L. *Dvě kola rusko-ukrajinské plynové krize 2009* [online]. 2009. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/46/11211/clanek/dve-kola-rusko-ukrajinske-plynove-krize-2009/>>.

59. TICHÝ, L. *Pokračování energetických zájmů a vlivu Ruské federace ve střední Evropě* [online]. 2009. [cit. 2012-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/pokracovani-energetickych-zajmu-a-vlivu-ruske-federace-ve-stredni-evrope.html>>.
60. TICHÝ, L. *Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení EU* [online]. 2010. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <[http://www.cepsr.com/clanek.php %ID %=415](http://www.cepsr.com/clanek.php%ID%=415)>.
61. TICHÝ, L. *Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení EU* [online]. 2010. [cit. 2012-02-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.phd?ID=415>>.
62. TICHÝ, L. *Ruská energetická strategie vůči zemím střední Evropy* [online]. 2009. [cit. 2012-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/pokracovani-energetickych-zajmu-a-vlivu-ruske-federace-ve-stredni-evrope.html>>.
63. TOMEK, P. *Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)* [online]. 2012. [cit. 2012-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/rvhp.php>>.
64. TŮMA, O. *Československo a Marshallův plán* [online]. 2007. [cit. 2012-01-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/205/ceskoslovensko-a-marshalluv-plan>>.
65. *Úvaha nad energetickou politikou ČR a Německa*. [online]. 2012. [cit. 2012-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://energetika.tzb-info.cz/energeticka-politika/8217-uvaha-nad-energetickou-politikou-cr-a-nemecka>>.
66. VISINGR, L. *Ruská federace: Staronová supervelmoc* [online]. 2007. [cit. 2012-02-27]. Dostupný z WWW: <http://www.natoaktual.cz/na_analyzy.aspx?c=A070827_104504_na_analyzy_m02>.
67. *Vojenské zpravodajství České republiky* [online]. 2010. [cit. 2012-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.vzcr/static/zprava2010.aspx>>.
68. VOROBYOV, E. *Mnozí vojáci nemohli pochopit, proč musíme odejít* [online]. 2011. [cit. 2011-11-27]. Dostupný z WWW: <<http://ceskatelevize.cz/ct24/domaci/128347-vorobjov-mnozi-vojaci-nemohli-pochopit-pro-musime-odejit/>>.
69. *Vývoj české ekonomiky* [online]. 2011. [cit. 2012-02-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.czech.cz/cz/104938-vyvoj-ceske-ekonomiky>>.

70. *Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu* [online]. 2012. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/str/rusko-zakladni-podminky-pro-uplatneni-ceskeho-zbozi-na/8/1000580/>>.
71. *Závislost Evropy a Ruska je vzájemná* [online]. 2009. [cit. 2012-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.dvorek.eu/clanek/17377>>.
72. ZENKNER, P. *Historie vstupu ČR do EU* [online]. 2012. [cit. 2012-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/803/sekce/vstup-cr-do-eu/>>.
73. *Zhodnocení vývoje v uplynulých letech, vliv krize na ruskou ekonomiku* [online]. 2012. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.export.cz/exportcz/Hlavn%C3%ADstr%C3%A1nka/Rusk%C3%A1ekonomikazhodnocen%C3%ADaprogn%C3%B3za/Zhodnocen%C3%>>.
74. *Zvažovaná dostavba elektrárny Temelín* [online]. 2012. [cit. 2012-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/zvazovana-dostavba-elektrarny-temelin.html>>.
75. ŽIŽKA, J. *Budou Rusové opět na koni? Ukáže tendr* [online]. 2011. [cit. 2012-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.e15.cz/nazory/analyzy/budou-rusove-opet-na-koni-ukaze-tendr-713581>>.

Seznam použitých zkratek

AČR - Armáda České republiky

ČEZ - České energetické závody, je dominantní výrobce elektřiny v Česku

ČSFR - Česká a Slovenská Federativní Republika

ČSR - Československá republika

ČSSR - Československá socialistická republika

de iure - podle práva

DPH - Daň z přidané hodnoty, tvoří jeden z nejdůležitějších příjmů státního rozpočtu

EU 15 - Počet členských zemí v Evropské unii před vstupem deseti kandidátských zemí dne 1. května 2004. EU - 15 tvoří tyto země: Rakousko, Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Portugalsko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie.

EURO - (symbol €, je měna eurozóny a po americkém dolaru (USD) druhý nejdůležitější reprezentant ve světovém měnovém systému

HDP - Hrubý domácí produkt

HZDS - Hnutí za demokratické Slovensko

IKL - Ropovod Ingolstadt (oficiální zkratkou IKL podle plánované trasy Ingolstadt - Kralupy nad Vltavou - Litvínov)

KLDR - Korejská lidově demokratická republika

KSČ - Komunistická strana Československa

KSSS - Komunistická strana sovětského svazu

NATO - Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organisation)

NDR - Německá demokratická republika

ODS - Občanská demokratická strana

OEZ - Společnost OEZ s.r.o. působí na elektrotechnickém trhu již bezmála sedmdesát let. V roce 1994 přešla do soukromého vlastnictví. Společnost se postupně zařadila k lídrům trhu středoevropského regionu. Od roku 2007 je součástí skupiny Siemens.

OF - Občanské fórum

OSN - Organizace spojených národů

PKN - Orlen je významným evropským zpracovatelem ropy a benzín prodejce. Společnost sídlí v Polsku

RF - Ruská federace

RSFSR - Ruská sovětská federativní socialistická republika

RVHP - Rada vzájemné hospodářské pomoci

RWE - Transgaz Řídí činnost všech společností skupiny RWE v České republice. Jeho hlavními obchodními aktivitami jsou dovoz zemního plynu a obchod se zemním plynem. Od roku 2010 obchoduje RWE Transgas také s elektrickou energií. Všechny společnosti skupiny RWE v ČR včetně RWE Transgas organizačně patří pod divizi RWE AG.

SNS - Společenství nezávislých států

SRN - Německá spolková republika

SSSR - Svaz sovětských socialistických republik

Škoda JS - Společnost se již více než padesát let zabývá inženýringem a dodávkami pro jadernou energetiku. v roce 2004 do společnosti vstoupil nový vlastník - ruská strojírenská skupina OMZ, která je zárukou perspektivního rozvoje nosného oboru jaderné energetiky ve firmě.

TVEL - Korporace TVEL je největší ruský výrobce jaderného paliva

USA - Spojené státy americké (United States of America)

ÚV KSČ - Ústřední výbor Komunistické strany Československa